

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

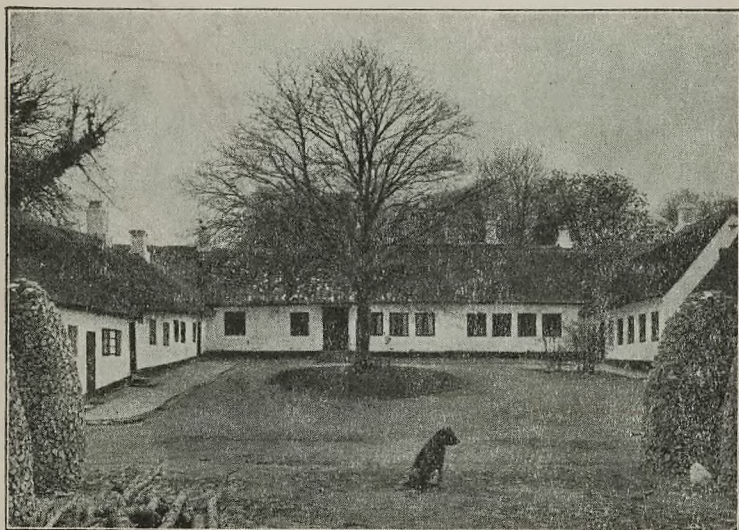
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Præstefamilien i Udby

Af
P. Høyer-Christensen
Sognepræst i Udby-Ørslev

Præstegaarden fra Nordporten.

KØBENHAVN

O. LOHSES FORLAG, EFTF.

1947

PRÆSTEFAMILIEN I UDBY

af

SOGNEPRÆST
P. HØYER-CHRISTENSEN
UDBY-ØRSLEV

KØBENHAVN

O. LOHSES FORLAG, EFTF.

1947

Vinderup Bogtrykkeri . Ejnar Johansen

*Menighederne
paa Sejerø og i Udby-Ørslev
tilegnet*

INDHOLD:

Forord	9
I Sejerø	11
II Til Udby	22
III Udby Præstegaard	33
IV Bispevisitatsen	39
V N. F. S. Grundtvigs Moder	45
VI Malene	51
VII Ulrikke Eleonore	54
VIII Grundtvigs Takkedigte i Udby	58
IX Brødrene paa Guineakysten	68
X Slutning	92

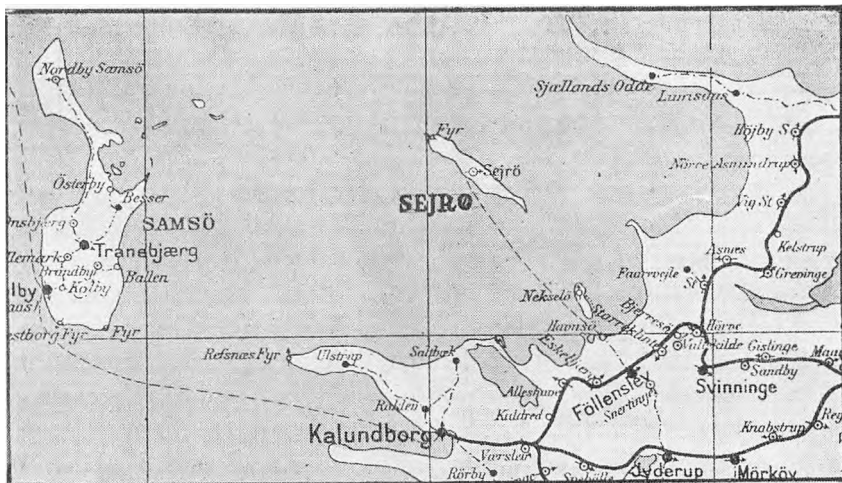
FORORD

Som Sognepræst paa Sejerø fra 1917—23 mødte jeg i de gamle Kirkebøger og i Overleveringer den grundtvigske Slægt. Senere, da jeg blev Præst i Udby-Ørslev, kom jeg endnu nærmere ind paa Livet af N. F. S. Grundtvig, hans Hjem, Slægt og Minderne fra gamle Dage.

Den foreliggende lille Bog er et Forsøg paa at trække Linien Sejerø-Udby op, samt stille i Ramme de Personer og Forhold, som har haft Indflydelse paa N. F. S. Grundtvig og hans Slægt paa den Tid. En særlig Omtale af hans Forældre og Søskende, Præstefamilien i Udby. Et lille Bidrag til Grundtvigs=Minderne.

Udby Præstegaard, Foraar 1947.

Forfatteren.

Kapitel I SEJERØ

JEG HAR sat dette lille Udsnit af Danmarkskortet over Kapitellet, da jeg af Erfaring ved, at mange ikke er klar over, hvor Sejerø egentlig ligger.

Samtidig hidsættes Beskrivelsen af Øen og dens Forhold fra: Trap: Danmark:

»Sejerø, der danner et eget Sogn, er en langagtig ca. 13 km² stor Ø i Kattegat (Sejerø-Bugt), ca. 15 km Nord for Alleshave og 11 km Vest for Ordrup Næs.

Den strækker sig fra S. Ø., Knobben, til N. V., Gniben, ca. 11 km; den største Bredde er henved 4 km. Ved et meget lavt Parti deles den i en større nordlig og en mindre sydlig Del.

Langs Kysten strækker sig hele Vejen rundt ejendommelige, stejle Høje med mellemliggende dybe Lavninger (Saltvandsalluvier) især paa den nordlige Del af Øen, der utvivlsomt i gamle Dage har bestaaet af mange Holme, inden Øen helt har hævet sig.

Jorderne er for det meste lerede og meget frugtbare, særlig omkring Sejerby, mod Øens Spidser ofte noget sandede og stenede.

Ved Sydspidsen ligger Øens højeste Punkt, Kongshøj, 30 m. Øen er nu helt blottet for Skov. Der er en stor Gaaseavl.

Befolkningsantallet var i 1801 347 Mennesker, nu ca. 1000.

N. F. S. Grundtvig omtaler sin Slægt paa Sejerø i »Roskilde Saga« med disse Ord:

»Otto Grundtvig var en Søn af Hr. Jørgen i Cregome, den første Præst i Slægten; begge hans Forældre faldt ham tidligt fra, og mens han gik i Roskilde Skole, underholdtes han, som saa mange fattige Peblinge, ved Godtfolks Miskundhed; thi det var fordem Mundheld: af liden Føl kan vorde Hest, af liden Pebling og en Præst — og det var Gammen for de fleste, som ikke avlede en Ordets Tjener, at hjælpe til en saadan at opfostre.

Han havde synderlig baade Lyst og Nemme til Strengelig og stjal sig undertiden ud af Byen med dens Spillemænd til Bryllupper, men kom igen og læste sin Bog med de bedste.

Han var siden, som han kaldte det, en Robinson paa Sejerø i 28 Aar, og det var haarde Folk; men den, som drog sin Kniv imod ham, lod den falde, dér han saa Præsten byde frem det blotte Bryst, og han var æret som en Konge og elsket som en Fader af de gudfrygtige.

Det skete stundom, at unge flygtede fra Øen, fra hans Overhøring, men det er ikke længe siden, at Oldinge tog Hatten af i Baaden, der hans Navn blev nævnet. — Han var siden Præst i Vallekilde, hensov 1772 og havde fire Sønner, som blev Præster, af hvilke Jørgen og Johan gik i Roskilde Skole, og med dem, som nu leve, have femten at det Navn været danske Præster!«

Denne sin Farfader skildrer Grundtvig saa smukt i »Roskilde Rim« 1813:

»Gamle Otto! højt i Haven
Skinned ej dit Rosenblad,
Dog — det dufter sødt fra Graven,
Sødt fra Bænken, hvor du sad.
Sejerø! du Rosen favned,
I din snævre Urtegaard,
Og din Olding end ved Navnet
Blotter sine hvide Haar;
Rosens Duft i unge Dage
Lod ham Herrens Godhed smage,
Den ham Mod og Styrke gav,
Naar saa tit paa vilden Hav

Bølgerne om Byttet sloges,
Naar med Vejr og Død han droges;
Den ham aandet Fred i Sind,
Der han saa, med Graad paa Kind,
Røveren med Kirkeran*)
Stævne trodsig over Strand;
Thi den hvisked: grød kun ikke!
Sølv og Guld det er jo Muld,
Brat du skal i Riget drikke
Nye Vin af bedre Guld.

Gamle Otto! tung og trang
Var dig vist din Skolegang:
Moderløs og uden Fader
Vandred du paa disse Gader;
Arven i din Præsteslægt
Tynged ej paa Verdens Vægt.
Magtede da Skolebogen
End at føde Skolepogen?
Arme Pebling! med din Spand
Aarle ser jeg dig og silde
Klart af Hellig-Korses Kilde
Kummerlig at øse Vand;
Korsets Kilde maa dig nære:
Vand du maa for Brødet bære;
Underligt at under Aag
Ej du glemte brat din Bog.
Stundom vel fra Bog og Kilde
Vandred du til lystigt Gilde:
Mens dit Rum var tomt i Skolen,
Sørgede for dig Fiolen;
Men med Strengelæg du drog
Altid hjem til Spand og Bog.
Arven i din Præsteslægt
Tynged ej paa Verdens Vægt,
Men paa hans, som, rig til alle,
Hjælper dem, der ham paakalde;
Han dig hjælp, hans Navn ske Ære!
Tornet maatte Vejen være,
Kun paa Torne Roser gro;
Himmelrosen i sin Glans
Blomstred under Tornekrans.
Kun naar Jordens Torne saare,

*) Under Svenskekrigen blev Kirkens hellige Kar røvet. Frederik Rostgaard skænkede nye, der bruges den Dag i Dag.

Kan dens Tant os ej bedaare.
 Da det ømme Hjerte maa
 Hige did med stor Attraa,
 Hvor ej længer Torne stikke,
 Hvor det ved, der blødes ikke.
 Denne Higen hellig klang,
 Otto! i din Orgelsang;
 Hørlig var den at forneemme,
 Naar du med din Tordenstemme
 Dundrede mod Folkets Synd,
 Naar med Salvelse du tolked
 Evangelium for Folket,
 Ja, naar Tungen hørtes hige
 Efter Tonen at udsige,
 Som din Aand, undrykt fra Jord,
 Lytted til i Englekor.
 I dit Blik den var at skue,
 Der du vendte nøgne Barm
 Kjæk mod den forvovne Arm,
 Som med Staal dig turde true.
 Der du hige sidste Gang,
 Paa din Længsels Vinge svang
 Løste Aand sig op til Tronen
 Og istemte Engletonen.
 Nu, udsprungne! hvid du staar
 I Gud Faders Rosengaard,
 Som paa Jord du længtes efter:
 Men af Rosen purpurrød
 Gik en Duft med store Kræfter,
 Gik en Kraft saa liflig sød.
 Sejerø og Vallekilde!
 Visselig I det fornam;
 Ja, om I det glemme vilde,
 Er der dog en Æt af ham:
 Ve *den*, om den kunde glemme,
 Hvad den haver end i Gjemme!«

Denne Otto Jørgensen Grundtvig, som her besynges og i »Roskilde Saga« omtales af Grundtvig, blev født den 16. April 1704 i Kregome som Søn af Sognepræst Jørgen Hansen Grundtvig og Hustru Anna Enohsen.

Som Grundtvig fortæller, kom han i Skole i Roskilde Latin-skole, hjulpet dels af Farbroderen, Niels Hansen Grundtvig, Sognepræst i Svallerup, dels af en Moster, Maren Isaaks-

datter Strømbeck, der var Frøkenpige paa Jomfruklosteret i Roskilde.

Der fortælles, at Lærerne ved Latinskolen klagede til Mosteren over Ottos Unoder med at løbe med Spillemandene til Bøndernes Gilder, saa at han derved forsømte sin Skolegang — hvad jo ogsaa Grundtvig synger om — og at denne, som var en striks Dame, kraftigt irettesatte Otto Grundtvig. — Det hjalp, og han blev Student i 1723.

Hos Sognepræsten i Hvalsø, Søren Jakobsen, der ogsaa en kort Tid havde været Præst paa Sejerø, og som var gift med en Slægtning til Ottos Moder, fandt han sin vordende Hustru, en Søster til Præstekonen i Hvalsø, hos hvem hun opholdt sig. Hendes Navn var Marie Elisabeth Løvenstein. Da Otto fik Embedet paa Sejrø i 1732, blev de gift.

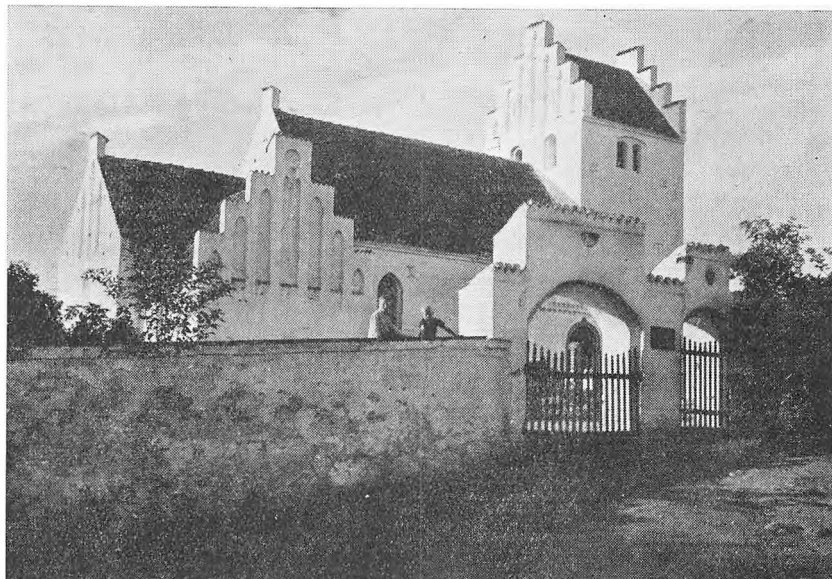
Det var ikke noget lysteligt Embede at overtage. Der havde i mange Aar været stor Strid mellem Formanden i Embedet Hornbech og Øens Sognefoged, Søren Poulsen, og med ham en Del andre Bønder paa Sejerø.

Det er lidet opbyggeligt at læse derom i de gamle Beretninger; men det endte med, at Præstegaarden blev afbrændt. Sandsynligvis var Ilden paasat for at hævne sig paa Præsten, og denne blev saa fortvivlet herover og i det hele over Forholdene paa Sejerø, at han siges at have taget sin Død derover; det var den 14. December 1731 — og den 20. Januar 1732 blev Otto Grundtvig kaldet til Embedet.

Da han ankom til Øen i Marts 1732, siger han selv, »at af Præstegaardens Bygninger forefandtes intet. Jeg fandt kun en øde Plads for mig.«

Om Befolkningen har han bag i Kirkebogen paa Græsk skrevet: »Et misundeligt Folk, lovløst, opsat paa Svig og Vinding, de dyrker deres Kvinder og deres lastefulde Sæder mere end et fromt Liv.« Og et andet Sted skriver han om Sejerøboerne, at Pauli Ord om Indbyggerne paa Kreta passer ogsaa her: »Kreterne er altid Løgnere, slemme Dyr, lade Buge.«

At Sejerøboerne dengang ikke var Kirkegængere, er ikke at undre sig over efter det foran berettede. De gik i Stedet for paa Kroen og drak. Men det skulde blive anderledes. Og Begyndelsen skete saaledes:

Sejerø Kirke.

En Søndag før Gudstjenesten gik Præsten hen i Krostuen, der som sædvanlig var fuld af Gæster, der drak og støjede. Han har sandsynligvis holdt en Tordentale til dem om deres Ugudelighed og opfordret dem til at omvende sig og søge Guds Hus. I hvert Fald blev een af Krogæsterne, den berygtede Jens med Tilnavnet Langkniv, rasende, rejste sig og gik med Kniven løftet hen imod Præsten for at drive ham ud.

Til Jens Langknivs Forbløffelse river Præsten sin Præstekjole op og blotter sit Bryst foran Kniven og siger: »Stik til, om du tør«!

Jens Langkniv tøvede ved denne uformodede Optræden af Præsten, og denne benyttede Pausen til at slaa Kniven af Haanden paa Jens, tage ham om Livet og med sine Kæmpekræfter smide ham ud af Krostuen.

Derefter meddeler Præsten Forsamlingen, at nu gaar han i Kirke, »følge ham, hvem der vil!«

Saaledes lyder den gamle Beretning den Dag i Dag, som jo altsaa ogsaa omtales af Grundtvig i Roskilde Saga og Rim. — Og fra den Tid — fortælles der — fik Sejerøboerne Respekt for deres Præst og hans Gerning ud fra Guds Hus.

Hvor savnes ofte Kirketugten i vore Dages Menigheder. Snart enhver Synd kan ustraffet faa Lov at gaa i Svang, uden at der fra Præstens Side gribes ind, sløjt staar det derfor til mange Steder med Moralen blandt unge og ældre.

Saadan var det ikke hos mange af de gamle Præster, i hvert Fald ikke hos Otto Grundtvig paa Sejerø.

1. Søndag i Advent 1735 stod Morten Frandsen aabenbart Skrifte*), fordi han havde drukket sig fuld, den Dag han gik til Alters.

Samme Aar stod Grundtvigs egen Tjenestedreng, Peder Rasmussen, Skrifte for et Tyveri, han havde begaaet det foregaaende Aar hos Sognefogden, hos hvem han havde tjent. Da han den anførte Søndag var første Gang til Alters, tyder det jo paa, at hans Præst har faaet ham hjulpet til Sandheds Erkendelse og Omvendelse.

Som hans berømte Sønneson i Udby tog alvorligt paa Konfirmandundervisningen og ikke tillod Dovenskab og Ligeegyldighed ved Forberedelsen, men straffede det ved at lade vedkommende vente med Konfirmation, saaledes fortælles det ogsaa i den gamle Kirkebog fra 1745 om en Pige, Johanne Mortensdatter, som Grundtvig først konfirmerede »efter 4 Aars Arbejde med hende!«

I de 28 Aar, han var Præst paa Sejerø, havde han mange Besværligheder; foruden forskellige Forhold i Menigheden, tillige en lang og sørgelig Strid med den fordrukne Degn, Christopher Sørensen Breum.

Det var imidlertid ikke en ond Strid fra Otto Grundtvigs Side. Tværtimod mærker man Gang paa Gang hans store Medlidenhed og Overbærenhed med det stakkels Menneske, der ofte i sin Drukkenskab opførte sig i højeste Grad usømmeligt overfor baade Præst og Menighed.

Jeg skal her ikke komme nærmere ind paa Sagen, men blot nævne Slutningen efter Præstens egen Bemærkning i Sejerø Kirkebog fra 1741: Den 2. Marts havde Degnen været i Kongstrup, og da han langt ud paa Aftenen gik derfra, var han som sædvanlig fuld.

*) *Aabenbart Skrifte* i Kirken bestod deri, at den, der havde begaaet en Synd, maatte højt og tydeligt for Menigheden bekende den — knælende i Koret — først da fik han Adgang til Nadveren. Oph. 1767.

Den følgende Dags Morgen fandtes han liggende ude paa Kongsted Mark, halvdød af Kulde. Grundtvig skriver derefter i Kirkebogen: »Den barmhjertige Gud gav ham dog Tid til Omvendelse til 12. i samme Maaned, da han, som man vist haaber, døde salig — — o, forunderlige Guds Domme og uendelige Langmodighed og Naade!«

Ogsaa i hans eget huslige Liv var der Sorger og Bekymringer nok. Der var ialt 12 Børn i Ægteskabet. Den ældste døde som lille inden Ankomsten til Sejerø, men 11 Børn fødte hans Hustru ham paa Øen, og foruden smaa Kaar kom der ogsaa Sorger til fra Børnenes Side.

Her er ikke Stedet til at gaa nærmere ind paa alle Børnenes senere Udvikling og Kaar, men et Par af dem skal omtales, da de griber ind i det følgende. Niels Grundtvig, født 6. September 1740, maa have haft uroligt Blod i sine Aarer. I Skiftebrevet efter Otto Grundtvig hedder det om ham: »som efter Formodning i Pedersborg i Rusland ved Døden er afgaaet.« I sine Opregnelser om Slægten siger N. F. S. Grundtvig, at han skal have været Vinhandler der.

Naar der senere skal berettes om N. F. S. Grundtvigs to Brødre, der endte deres Liv som Præster paa Guineakysten, kommer man til at tænke paa Niels. Der har altsaa ogsaa været Eventyrlyst i Slægten.

En Datter, Frederice Severine, født 9. Maj 1747, blev den 8. Oktober 1771 viet af sin Fader til Nic. Ed. Balle, Sognepræst til Kellerup og Gøttrup. Det var i Vallekilde Præstegaard, Brylluppet stod. Præsteembedet i Vallekilde-Hørve havde Otto Grundtvig faaet i 1760. Samme Dag — den 8. Oktober — viede Grundtvig sin anden Datter, Anne Cathrine, til H. Chr. From, Præst i Viborg, saa det var ret en Højtidsdag for den gamle Præst.

Den 21. Juli 1772 havde han den Glæde at døbe Balles og Frederices Søn. Balle var da blevet Professor theologiæ ved Københavns Universitet.

Han blev senere Sjællands Biskop og besøgte som saadan paa Visitatsrejse adskillige Gange Præstefamilien i Udby, hvorom senere skal berettes.

Endelig skal her lige nævnes Johan Ottosen Grundtvig, født i Sejerø Præstegaard den 22. Januar 1734 Kl. 10¹/₂ om Natten

og døbt i Kirken to Dage efter. Han blev Fader til N. F. S. Grundtvig og skal senere omtales udførligt. Han blev undervist hjemme til sit 11. Aar, hvorefter han blev sat i Roskilde Latin-skole. Her blev han i 5 Aar og dimitteredes 1750 til Univer-sitetet.

Han maatte flere Gange afbryde sit Studium grundet paa Fa-derens slette økonomiske Kaar. Han opholdt sig da bl. a. paa Sejerø, hvor han hjalp Faderen i Præstegerningen. I 1753 »fik han en profitabel Prædikekondition hos velædle Hr. Otto Wils-bech, Provst og Sognepræst i Brejninge og Bjergsted.«

Herfra tog han teologisk Embedseksamen 1754 med 2. Karak-ter. I 1760 blev han udnævnt til Kapellan i Egebjerg og ordi-neret i Vor Frue Kirke i København. I sin Levnedbeskrivelse ved Embedstiltrædelsen skriver han om sig selv: »Gud! du har ver lært mig fra min Ungdom, og indtil nu kundgører jeg dine underlige Ting. Giv mig at vorde en Hyrde efter dit Hjerte, dit store Navn til Ære, mine Tilhørere til Opbyggelse og min egen Sjæl til Frelse paa min Overhyrde, Jesu Kristi Dag.«

Efter sin Faders Død i Januar 1813 skriver N. F. S. Grundt-vig noget op om »den grundtvigske Slægt«, der endnu findes som Haandskrift i Rigsarkivet.

Her skriver han bl. a. om Otto Grundtvigs Gerning paa Sejerø: »Han var en Præstemand, fuld af Helligaand og Tro, myndig i sit Embede, fuld af Salvelse i sin Tale og retskaffen i sin Vandel. Rostgaard*) befalede Indbyggerne at lyde ham som sig, og alt stødte da sammen for at give ham en sjælden An-seelse i Menigheden.« Videre . . . »men udvortes Ærbarhed blev herskende, en Guds Ords Kundskab udbredtes, som hartad for-bavsede Bisperne Herslev og Harboe.«

Jeg tager endnu et Par Udtalelser med fra Samtiden, da det ogsaa giver Indtryk af de kirkelige Forhold paa Sejerø.

Otto Grundtvigs Provst, Hr. Weile, skriver efter en Visitats — Juni 1738 — til Biskoppen: »Hr. Grundtvig er en god, skik-kelig, retsindig, flittig og med Forstand nidkær Præst for Guds Ære og Menighedens Opbyggelse, søger at faa og har faaet en Del til Bedring af dette særdeles fortrædelige Folk; saa findes

*) Frederik Rostgaard, Ejer af Sejerø fra 1710—41, desuden Ejer af Herregaarden »Krogerup« i Nordsjælland.

der og en god og ret oplyst Ungdom, hvortil bidrager, at Sejerøboerne er et frit Folk, der ikke er underkastet Trældom, saa at Præsten uden Vanskelighed kan faa Lov at beholde de unge.«

I Anledning af et Provstevalg 1754 skriver Pastor Schytte i Vallekilde, »at han vil stemme paa Grundtvig til Provst, da hans 22 Aars Præstevirksomhed har baaret kendelig Frugt hos et vanskeligt Folk.«

Men skønnest har altsaa Sønnesonnen skildret hans Præstegerning i »Roskilde Rim«.

Naar jeg nu sidder i Udby Præstegaard og skriver om disse »gamle Dage« paa Sejerø, mindes jeg med Taknemmelighed min Præstetid paa Sejerø, og der skal ogsaa her sendes en Hilsen til min gamle Menighed.

Hvor blev vi modtaget med megen Kærlighed i Foraaret 1918, da vi i Sejlbaad ankom til den »lille, afsides liggende Ø«.

Det var under forrige Verdenskrig, hvor ogsaa udenlandsk Brændsel slap op, saa Damperen ikke kunde sejle. I 14 Dage maatte vi vente paa vort Bohave, som kom fra Tuborg Havn i Hellerup i Skipper Carl Hansens Sejlbaad — og Vinden var imod.

Naar vi her modtoges af en stor Menighed og megen af de helliges Kærlighed, havde det sin Aarsag i de mange Vækkelser, som siden 1889 gik over Øen, og som egentlig med Mellemlum har fortsat sig til i Dag.

Som foran fortalt betyder det selvfølgelig ikke, at der ikke ogsaa før i Tiden har været en Menighed, paa Otto Grundtvigs Afrejses Tid maaske endda en ret stor og vaagen Menighed.

Det aandelige Liv dør ikke ud, selvom der kommer aandeligt mørke og kolde Tider, hvor Overtro og den kolde Forstandstro, Rationalismen, synes at være eneherkende.

Hvorledes skulde ellers den unge Gaardmand, Niels Jørgensen, være bleven vakt ved en Samtale, han som 22-aarig hørte blev ført mellem hans Bedstemoder og en anden Kvinde om en nylig afdød, om hun var bleven salig?

Og hvorfra skulde det Spørgsmaal komme i hans eget Hjerte, at hvis det nu var ham, der døde, hvor gik han saa hen?

Det var jo den levende Guds Aand, som var i de to Kvinders Hjerte, og som tændte i hans.

Og de Bønnebøger, Bedstemoderen gav ham at læse i, var det ikke gammelt Eje i Slægten?

Jo, Livet — Gudslivet — var der, men ligesom under Jorden. Det skulde bryde frem; og det blev denne unge Gaardmand Herrens Redskab til.

Og hans Søn, Lærer A. P. Jørgensen, Kastbjerg i Jylland, hvor har han ikke været til Velsignelse paa sin Fødeø under sine mange Ophold der.

Sandelig, Herren har været god mod Sejerø med »sit haarde Folk«. Han har knust mangt et haardt Hjerte med sit Ords Hammer og omvendt mange »lovløse Sind«.

Det skal der siges Tak for ogsaa i denne Skildring af den grundtvigske Slægt paa Sejerø med Ønsket om Guds stadige Velsignelse over Folket paa Sejerø!

Kapitel II

TIL UDBY

DET VAR 3. Søndag i Advent 1760, at Johan Grundtvig blev indsat som Kapellan i Egebjerg Menighed. Egebjerg Præstegaard laa paa et lavt og sumpet Sted; den havde de sædvanlige fire Længer og var paa de tre omgivet af en lille Have.

Kapellan-Værelset, hvor Grundtvig skulde bo, var møbleret saaledes: Midt i Værelset et firkantet Fyrebord paa Krydsfod med Skuffe i og en Ryslæders Læsestol; ved Væggen et Skabsengested med graat og gult Danzig-Tøjs Omhæng (i Sengen: en rødtribet Olmerdugsdyne, 2 Underdyner, 2 Hoveddyner, en blaastrøbet Olmerdugs Trækpude), en Egekiste, en Bogreol, en grøn Bogstol (Læsepult) med Laas og Nøgle – og en Bilæggerovn.

Paa Væggen var der anbragt tre smaa Skilderier, et Spejl i brun Ramme og en Hylde over Kakkellovnen; endelig henne i en Krog den uundværlige Parykblok.

I Egebjerg Sogn laa Egebjerggaard, der var Embedsbolig for Forvalteren over de kongelige Godser i Ods Herred. I 1728 blev denne Stilling overdraget til Kommerceraad Niels Bang, der var født 1697 i Vorbasse Præstegaard ved Ribe.

Han hørte til den bekendte Bangske Slægt, der igennem et Par Aarhundreder havde skænket Danmark en Række dygtige og ansete Mænd, Videnskabsmænd og Embedsmænd. Han var selv en meget dygtig og arbejdsom Mand, kraftig og streng af Natur, en alvorlig og ordentlig Husfader med gammeldags Gudsfrygt.

Blandt de Formaninger, han stadig rettede til Børnene, var disse to: »Altid Gud for Øje« og »Tankerne ved, hvad I gør!«

Han blev anden Gang gift med Ulrikke Eleonore, en Datter af Kommerceraad Peder Schwane til Annebjerggaard, der laa 12

km Nord for Egebjerg, tæt Syd for Nykøbing S. Her stod Brylluppet den 29. November 1743.

I dette Ægteskab fødtes baade Sønner og Døtre, hvoraf tre fik bekendte Navne:

Frederik Ludvig Bang, den senere bekendte Læge, Stiffader til Brødrene Mynster. Det var ham, der blev hentet til N. F. S. Grundtvig paa Valkendorffs Kollegium, da han laa i svær Sygdom der, og stillede den rigtige Diagnose: »— at han ligger i indvortes Kamp for sin Sjæls Frelse«.

Den anden var *Susanne Christine*, der blev Moder til Henrik Steffens. Til hende kom en Bejler, der var født helt ovre i Sydamerika og havde mørkt Blod i sine Aarer, men var da ellers uddannet til Kirurg, og nu Læge herhjemme.

Han hed *Henrich Steffens*. De fik deres første Hjem i Ods herred, men kom siden til Stavanger i Norge, til Helsingør og til Roskilde.

Sønnen *Henrik Steffens* blev født i Stavanger 1773. Som ung levede han sin meste Tid i Tyskland, og her blev han en begejstret Tilhænger af Romantiken — den Anskuelse, »at Gud ikke alene er over alt, men overalt, i det mindste Straa som i det største Træ, i Violen som i Solen, i Vismandens Ord som i Myter fra Nord, og at Folkene er ham næst i deres Barnedage, hvorfor ældede Folkeslag skal forynges ved styrkende Bad i deres Oltids Myter og dunkle Sagn«. (Grundtvig). —

Disse Tanker bragte Steffens hjem til København, idet han i Vinteren 1802—03 og 1803—04 holdt en Række Foredrag for Studenter og henrev dem ved sin ildfulde Veltalenhed. Særlig dybt Indtryk gjorde han paa en Digternatur som den unge Øhlenschlæger; og det var efter en Samtale paa 16 Timer med denne »Fødselshjælper«, at han gik hjem og skrev sit første virkelige Digt, »Guldhornene«. Dermed var vor Guldalder-Digtning indledet.

Men ogsaa paa sin unge Fætter gjorde Steffens et dybt og vækkende Indtryk, hvad senere bl. a. gav sig Udtryk i Grundtvigs nordiske Indstilling; men især undredes Grundtvig over een Ting: Steffens talte med stor Ærbødighed om Kristus.

Grundtvig glemte ikke sin Gæld til Steffens, hvad bl. a. ses af hans Takke-Digt ved Steffens Død:

»Ja, den fri, den stærke Tale om, hvad Haanden griber ej,
men hvad dog fra dybe Dale bane sig til Stjerner Vej,
Ordet, som af Aanden føres,
skaber Syn, hvor Røsten høres,
vaagned, Steffens, her med dig!

Det skal spørges, du har levet som kun faa paa denne Jord,
leved mest, hvor mindst er skrevet, levet kongeligt i Nord,
talt et Ord, som aldrig glemmes,
vakt en Aand, hvis Kraft fornemmes,
mens vi har et Modersmaal!« —

Den tredie af Niels Bangs Børn, der fik et kendt Navn, var *Cathrine Marie*, født den 1. Juli 1748 Kl. 4 om Morgenen. Hun blev Moder til N. F. S. Grundtvig.

I den Tid Johan Grundtvig var i Egebjerg Præstegaard, er han sikkert ofte kommet paa Egebjerggaard og har der truffet sammen med Cathrine Marie. I de første Aar var hun kun et Barn, da hun blev konfirmeret 3. Oktober 1762, og Grundtvig forlod Egebjerg Sogn i Slutningen af 1761. Men i de 4—5 Aar, Grundtvig var personel Kapellan hos Pastor Hersleb i Nykøbing Sj. — indtil November 1765 — har han sikkert ofte besøgt Familien paa Annebjerggaard, og der udviklede sig med Tiden et Hjertesforhold til Cathrine Marie saaledes, at da Johan Grundtvig i Novbr. 1766 blev Sognepræst til Odden Menighed, blev de forlovede.

Paa et Par Auktioner i 1767 gjorde Grundtvig betydelige Indkøb af Køkkenredskaber, Skeer, Duge, Servietter, Dyner, et langt Fyrrebord med Skuffer, et ovalt Slagbord med Fløje, et indlagt Chatol med 14 Skuffer og aparte Skab, en læderbetrukken Træstol, et HimmelSengested med rødt, flammert Omhæng og 2 Kapper m. m.

Da Grundtvig saaledes havde faaet Præstegaarden nogenlunde i Stand, var der ingen Grund til at vente med at hjemføre sin Brud. Brylluppet stod den 4. Oktober 1768 paa Annebjerggaard.

I Maj 1771 kom den længsfuldt ventede Arving: »min og min Hustru Cathrine Maries førstefødte Søn«, som den lykkelige Fader med synlig Glæde og Stolthed bemærker i Kirkebogen.

Det var et Skaar i Glæden, at Drengen ikke var rigtig rask og maatte hjemmedøbes samme Dag, og det blev Jordmoderen fra Kalundborg, Mad. Callenberg, der bar ham.

En Uge efter blev Daaben bekræftet i Kirken, og Jordmoderen blev her afløst af Præstens Svigermoder fra Annebjergsgaard, medens hans Søster Ninne Kirstine stod hos. Blandt Fæderne var foruden to af Johan Grundtvigs Brødre: Christian og Jacob Bjørn ogsaa Hr. Steffens, kgl. Chirurgus i Odsherred.

Men det blev ikke den førstefødte, der skulde føre Slægtens Saga videre. Allerede 4 Aar efter maatte Johan Grundtvig indføre i Kirkebogen: »D. 28. Marts 1775 blev min førstefødte Søn, Jacob Hansen Grundtvig, begravet i Odden Kirke, bag Alteret mod Sonden, 3 Aar, 10 Maaneder og 4 Dage«.

Men inden den førstefødtes Død var der kommet en anden Søn, der var blevet født den 20. Oktober 1772 og kaldet Otto, og i 1775 om Efteraaret kom atter en Søn: Jacob Ulrich Hansen.

Om Johan Grundtvigs Virksomhed i Odden Menighed siger hans berømte Søn: »Herren velsignede hans Sjælesorg, og han regnede derfor disse Aar mellem de glædeligste i sit Liv«.

Efter ti Aars Gerning i Odden Sognekald blev Johan Grundtvig den 10. Juli 1776 kaldet til Udbyørslev Sogn ved Vorødingborg.

I en »Morgenhilsen« i Digtet »Sydsjælland« skildrer N. F. S. Grundtvig saa smukt den Egn, som Faderen nu skulde være Præst i — i samfulde 37 Aar:

»Ja, mit Sjællands Sønderlide
Grønnelund ved Bølgen blaa,
Hvor jeg gik med Kvad og Kvide,
Og hvor først jeg Lyset saa!
Hilse kan jeg dig med Lyst,
Thi Livsflammen i mit Bryst
Vifter end og varmer.

Udby Kirke, nem at kende!
Ambjærg med dit lyse Haar!
Volmers Taarn ved Verdens Ende,
Med Spidshuens trange Kaar!
Og min Løvsals Tilje blaa,
Ædelsten for Øjne smaa!
Med »Hilsæl« Godmorgen!

Iselinges Vennesæde
Med den stille, dunkle Skov,
Med den stille, lyse Glæde,

Med den immer travle Plov,
Med de store og de smaa,
Alle milde Øjne blaa!
Med »Hilsæl« Godmorgen!

Præstø Bugt med smulle Vande!
Præstø By med Yndighed!
Aftenskyer med Guldrande,
Hvor min Sol gik venlig ned
Og stod tidlig op paany
I Midsommers Morgengry!
Med »Hilsæl« Godmorgen!

Nysø med de gamle Hække
Og den gamle Venlighed,
Med den unge Billedrække
Værk af Vølund Vingesmed,
Med det røde Guld i Mund
Gjennem Glug i Morgenstund!
Med »Hilsæl« Godmorgen!

En solmild Augustdag i det Herrens Aar 1776, en stille Høstdag henimod Aften, rider paa Vejen, der dengang slyngede sig i mange Bugtninger over Markerne mellem Hammer, Lundby og Udby, en yngre Præst i alvorlige Tanker.

Solen har skinnet varmt hele Dagen, den staar nu dybt i Vest og kaster et luende Purpurskær over Skyerne i Synsranden. Det gløder med et fint, gyldent Taagesløv over Stubmarkerne og det gulgrønne Løv i Pilene langs Vejkanten.

»Hvilken dejlig, vidunderlig Natur her i Sydsjælland,« tænker Præsten, idet han sammenligner med den barske Natur paa Sjællands Odde.

Han er nu naaet til Grumløse i Udby Sogn og maa vel snart kunne se Kirken. Jo, da han er kommet forbi »Dalgård« og op paa Bakken, faar han Øje paa Kirken der forude paa Højen. — Det er som Synet af denne Kirke — Udby højt, knejsende, hvide Kirke — samler alle Tanker og Følelser i ham til en Stemning af festlig Alvor.

Just nu i dette Øjeblik tager den ene af Kirkens Klokker til at sende sine dybe Klokketoner, kaldende til Aftenbøn, ud over Egnen.

Udby Kirke fra Vejen.

Grebet af hele Situationen, Stemningen, Skønheden, det nye, han nu drager ind til, fyldes hans Bryst med Andagt, en Følelse af dyb Taknemmelighed mod Herren og hans Førelse, og en stærk Frimodighed til Tjenesten, han nu drager ind til, i de nye Menigheder.

Nu lyder de ni Bedeslag, værdigt og fuldttonende fra den store Klokke. Præsten holder Hesten an, tager sin Hat af, folder sine Hænder og beder: »Herre, velsign min Indgang i disse Sogne, lad dit Ord og din Aand virke Opvækkelse og Tro paa dig, og hjælp mig til at være din ydmyge Tjener til at bringe Bud for dig om Evangeliets velsignede Sandhed«.

Saaledes kom Præsten Johan Grundtvig til Udby.

I Udby Præstegaards Arkiv findes en meget gammel Bog: »Udbye og Ørsløf Præstekalds Bog«, som er anskaffet af Johan Grundtvig og indrettet til »liber daticus« den 21. August 1776.

I denne Bog staar der, at »Haven blev anlagt 1655 af Præsten Jensen Voldum«. Det er meget sandsynligt, at Præstegaarden er lige saa gammel. Den var altsaa ca. 125 Aar, da Johan Grundtvig drog ind i den. Desværre havde Formanden, Præsten Chri-

stian Peter Runge, skønt han var velhavende, i den Grad undladt at vedligeholde Bygningerne, at to Længer næsten var faldefærdige.

Johan Grundtvig maatte straks anvende 5—600 Rdl. paa Forbedringer og Nybygninger og havde Udsigt til den følgende Sommer at maatte fra ny af opbygge det meste af Gadelængen, som truede med at falde sammen. — I Tidens Løb fik han sat Præstegaarden i god Stand, saa at Provsten i en Synsforretning 1792 kunde skrive: »at han og Synsmændene Markus Jensen og Peder Svendsen kunde udtale, at Præstegaarden var i fuld forsvarelig Stand med Undtagelse af, at den »nordreste Bjælke« i den vestre Længe var i den ene Ende forraadnet«. Samtidig udtalte Synsmændene, at de mente, at Præsten havde anvendt ca. 1000 Rdl. paa Forbedringer og Nybygninger.

Man forstaar N. F. S. Grundtvigs »Hjertesuk« i Dagbogen senere, naar han betragter sine slette økonomiske Kaar ved sin Ankomst som Student til København: »Min Fader havde forhen siddet 10 Aar i et lille Kald, havde kostet meget paa sine Præstegaarde, og jeg var den 4. Søn, han havde ladet studere; begribeligt altsaa, at hans Formues Omstændigheder var slette.

Min visse Indtægt blev bestemt til 2 Rdl. af min Fader, 2 af Broder Otto, 2 af min forrige Lærer Hr. Feld og 2 af min hovedrige Morbroder, Kaptain Bang, maanedlig. Min anden Morbroder, Professor Bang, gav mig Middagsmad i sit Hus. Da jeg kom fra Jyllands til Sjællands By, var min Garderobe i en meget mislig Forfatning — Reent ud sagt, — jeg kan gerne i Stilhed give et Register, thi jeg veed det, jeg havde: 1. En blaa hjemmegjort Kjole med jysk Snit, — denne maa som General staa i Spidsen og syne lidt, — thi den var — mellem os sagt — mit eneste hele Yderstykke. 2. En gammel gul med dito, som stumpedede ved Rumpen og Albuerne.

3. En rødprykket Kasimirs Vest, der alt tjente mig hartad 3 Aar som min anden Herre. 4. Et Par sorte Buxer, vendte og luvslidte samt stoppede paa det ene Knæ. 5. En hjemmegjort Frakke, som havde været bruun, hvis Ærmer in genere (i Almindelighed) beviiste, at der havde været Støv paa Skolebordet og Fedt paa mit eget, og hvis Albuer in specie (i Særdeleshed) med tilstrækkelige Vidnesbyrd — paasyede Klude — godtgjorde,

at dens Herre havde haft den højpriselige Sædvane at sætte Støtter til nyt Hus.

Læg nu hertil en sort Kjole og dito Vest, som begge Dele i lang Tid havde bedækket min Faders Overkrop, og nu i to Aar — hver Søndag og ved andre Solenniteter, min, samt et Par dygtig fedtede Skindbuxer, og betænk nu, at unummererede Artikler samt Frakken, den gule og sorte Kjole, var ganske ubrugelige, da har du et Klædeforraad, salig Diogenes ej skulde skamme sig ved, og det brugelige deraf skulde vist ej — i det mindste ikke for sin Pragt — gjøre Opsigt.

Tænk dig nu et Menneske — for Nemheds Skyld kan du tage det nysomtalte — i hin Klædning komme indtraskende med et Par durable, brednæsede Støvler — i en Cirkel af lutter paa Hovedstadsvis velklædte Personer, og — hvis du ej har megen Tilbøjelighed til Skuet af komiske Situationer — forlanger du vist ikke nogen latterligere Figur tegnet for din Indbildningskraft.«

Johan Grundtvig kom til Udby med Gæld, og Gælden voksede og voksede. Præstegaarden skulde sættes i Stand, Sønnerne holdes til Studeringerne, paa Latinskole og ved Universitet.

I Brevene til sin Biskop, først Harboe, senere Balle, klager han jævnlig over sine trykkende økonomiske Kaar. I et Brev af 1. December 1779 fortæller han, at hans »Rytterhest« styrtede forleden, saa han hovedkulds maatte skaffe en anden. »Herover er jeg blevet saa bebyrdet med Gæld, at jeg blot af mit Kalds Indkomster, der aarlig aftager formedelst Sognefolkets tiltagende Armod under dagligt Hoveri, ej ser Udvej til at kunne betale hver sit og at sætte i Enkekassen for min Hustru.«

I Aaret 1800 naaede hans Forlegenhed Højdepunktet. I Oktober Maaned døde Købmand Strøyer i Præstø, og hans Bo gjorde Krav paa 600 Rdl., som Grundtvig skyldte Købmanden for Varer. Ja, det kom dertil, at den verdslige Øvrighed skulde komme i Præstegaarden og gøre Indførsel for Beløbet.

Det var kun ved Provstens, Provst Platou i Øster-Egesborg, hurtige Indgriben og Hjælp, at Grundtvig undgik at blive erklæret fallit. Alt — lige til Præstens Seng og Sengeklæder — blev skrevet. Grundtvig lovede at skaffe Kaution for Boet og bad om, at Sagen ikke maatte komme i Aviserne.

Det var Provst Platou og den ældste Søn Otto Grundtvig i Thorkildstrup paa Falster, der hjalp Præstefamilien i Udby til en Ordning, der lidt efter lidt bragte dem ud af Gælden. I 1806 var Gælden, der oprindeligt var over 4000 Rdl. — nedbragt til 450 Rdl., som Stiftets Enkekasse overtog mod Pant i Indboet i Præstegaarden.

Saa kunde da den gamle Præst henleve sine sidste Aar uden det økonomiske Tryk, som i mange Aar havde hvilet over ham og hans Hustru.

Et skønt Digt i 1808 fra N. F. S. Grundtvigs Haand til Faderen, hvor ogsaa ovenfor fortalte berøres, skal her hidsættes:

»Sorg, Bekymring, mange Dage
Blegede din hvide Lok,
Men du gik med elskte Mage
Skilt fra Verdens vilde Flok;
Midt i den nedsjunkne Tid
Paa din Læbe, i din Id,
Leved Jesu Kristi Lære.

Fire Sønner Gud dig gav,
Alle ofred du ham atter.
Selv han drog hen over Grav
Hjem til sig den kære Datter;
Ak! da hvidned dine Haar,
Og dit Hjerte fik et Saar,
Som kun Herrens Ord kan læge.

Fire Sønner du hengav
Gud og Videnskab at dyrke;
Tvende bag det brede Hav
sjunke ned i Gravens Mørke;
Verdens Edder, Solens Brand,
Dræbte dem i fjerne Land!
Stridig randt din Fadertaare.

Brækket, søndret er din Kjæde,
Sildig bli'r den hel igen;
Kun med vemodsblandet Glæde
Tvende Led du skuer end:
Skilt ved lange Rad af Aar
Fra din svage yngste, staar
Fruktbar kun din førstefødte.

Stor og tung var Live's Møde
Gjennem mer end syvti Aar,
Du for os og for de døde
Stred saa haardt med trange Kaar;
Men taalmodig bar du Savn,
Naar kun de, som bar dit Navn
Herrens Frygt og Visdom lærte.

Dog den ædle Dannekvinde,
Vores Moder og din Viv,
Delte troligt, som Veninde,
Hver en Kvide i dit Liv;
Herren frygted hun, som du,
Kærlig, klog, men reen i Hu,
Letted hun din tunge Byrde.«

Det var ikke alene Præsten, der var fattig. I det hele og store var Bondestanden paa Egnen yderst fattig, for en Del ogsaa forfalden og udsvævende. Mange Steder var Gaardene brasede sammen eller faldefærdige, og der var stadig Brist paa Føde- og Sæde-korn. 1787 skriver Stifts- og Amtsforvalteren, Jacob Rosted, at Vejenes bundløse Tilstand havde gjort de mange Kroer nødvendige, »for at de stakkels Bæster kunde udhvile sig, men de dovne Bønder imens overfyldte sig«.

Uagtet alle Tryk og sædelige Brist gik Livet i Landsbyerne sin rolige, ret muntre Gang.

Den sjællandske Bonde sidder inde med et ikke ringe Maal af godt Lune og hævder baade i sin Tale og i sit Liv den gamle Bondevittighed: »Det er saa morsomt at være glad«. Det var Stilstandsfolk, hvad Sæder og Skikke vedrørte. Ikke et Haarsbred veg man fra de gamle, fra Fædrene arvede Livsformer. Uden at forhaste sig sled man i Tøjet, og stolt var den, der kunde »svare enhver sit«.

Som store, uregerlige Børn morede man sig sammen ved Gilderne, stampede i Gulvet: »Humør i Øverstestuen!« — sled i Kortene, drak sig fuld (hvem det laa for) og gik saa atter i Vej med det daglige Slid. Og det var i hine Dage — før Udskiftningen — en brydsom Historie at være Avlsbruger, da Gaardenes Jorder laa spredt paa mangfoldige Steder, og Tilsaaning og Høst skulde iværksættes af alle Lodsbrugerne paa samme Tid, efter Tilsigelse af Oldemanden paa Bystævnet. Dette laa

i Udby Nord for Kirken ved Gadekæret, hvor nu Genforeningsstenen staar. Man kan der endnu se de gamle Sten med Navne og Bomærker fra Bylavets Tid.

Hertil kom, at Avlsredskaberne var maadelige, Markerne fulde af Ugræs, Folkeholdet knapt. For Bøndernes Vedkommende var der ogsaa i Høsttiden den pinagtige Ting, at ingen Sæd maatte hjemkøres, før Degnen havde udtaget hvert tiende Neg af Høbene til Tiendenyderne. En Hindring for Avlsbrugets fri Gang, som for saa meget andet, var ogsaa det ulykkelige Stavnsbaand, der siden 1764 bandt »det unge Mandskab« fra det 4. til det 40. Aar til Hjemstavnen.

Udby Præstegaard.

Kapitel III

UDBY PRÆSTEGAARD

EN DANSK Præstegaard paa Landet! Hvilken Stemning ligger der ikke i disse Ord; hvor mange Minder kalder de ikke frem. Men den brogede Vrimmel af Billeder, der drager forbi ens Øje, har dog gerne i al sin Forskelligartethed noget fælles, beslægtet. For dette fælles mangler vi endnu et udtømmende Ord i det danske Sprog; vi maa ty til et fremmed Tungemaal for at finde det forløsende Udtryk: det idylliske.

Ja, der hviler en underlig, idyllisk Stemning over disse gamle, danske Præstegaarde med de susende Linde over det lave, straatækte Tag, med de smaa, skævt siddende Vinduer i den hvidkalkede Væg og det frodige grønne pippende frem mellem Brostenene i Gaarden. — Men en saadan Præstegaard gemmer dog over noget andet og mere end en idyllisk Stemning, noget som ikke skurrer mod det idylliske, men klinger som en højtidsfuld Tone paa Bunden af det, og giver det et dybere Indhold.

Hvor tit hændte det ikke, at man ved at kaste et Blik mellem Gaardens Længer eller Havens svajende Træer saa Kirkens hvide Mure stige i Vejret. Og de er ikke blot ydre Naboer, Præstegaarden og Kirken. Der er ganske vist ikke mellem dem hemmelige Løngange, men der er ned gennem Tiderne blevet bygget Bro fra den ene til den anden gennem det Liv, som levedes bag de smaa Ruder under de lave Lofter.

»Højt Græs og Ris gror paa den Vej, som ingen træder,« og der har været Tider, da Kirkestien truede med at gro til. Men at ikke alle Stier blev lukkede, det skyldes ikke mindst de gamle Præstemænd, der gik støt og sindigt deres jævne Gang fra de lave Stuer gennem Præstegaardslaagen til den lille Kirke, hvor Fædrene ydmygt har bøjet Knæ.

Derfor blev ofte den ydmyge Præstegaard, halvt skjult blandt Kirkens Mure, det Arnested, hvor i trange Tider Folkets Aand, om end svagt, dog rørte sig i Løn, selv naar Døden syntes at have kvalt alt Liv. Derfor skal de danske Præstegaarde mindes med Tak, og blandt dem ikke mindst Præstegaarden i Udby.

Her vandred' Præsten Johan Ottosen Grundtvig i næsten 40 Aar sin stille Gang fra Præstegaarden gennem Haven op til Kirken. »Han hørte til en Præsteslægt, der rækker op i det 17. Aarhundrede —« (Dr. phil. F. Rønning i »Et Mindeskrift« 1883).

Den gamle Præstegaard bærer Slægtsgaardens Præg over sig. Jeg kender jo Navnene paa alle de Præster, der har været her siden Reformationen, lige fra *Jeppe Jensen*, der var i Embedet fra 1535—44, til mig selv, Nr. 21 i Rækken, altsaa i over 400 Aar.

Her har siddet Præster, der var lærde Magistre, f. Eks. Magister *Iver Arendsen Dam* fra 1699—1725. Han har en Mindetavle i Kirken, var en meget betydelig og lærd Præst. Han skænkede Menigheden et Hjemmeberettelses=Altertøj af gedigent Sølv. Det bærer Aarstallet 1717 og bruges stadig.

Som lærd Præst nævnes endvidere hans Formand, Pietisten *Samuel Jensen Ild*, der til Dansk oversatte den berømte tyske Andagtsbog af Johan Arnd: Sand Kristendom. Endnu skal nævnes Johan Grundtvigs Formand, den mærkelige *Christian Peder Runge*, om hvem de gamle Skrifter beretter følgende:

»Han kom til Verden Aar 1697, i Laaland, hvor hans Fader Daniel Runge var Kongel. Ober=Førster og tillige Inspecteur ved

Laagen ind til Kirkegaarden.

alle de grevelige Reventlowske Godser. I Aaret 1725 blev han kaldet til Sogne-Præst for Udby-Ørslev Menighed. Han skal have været en lærd Mand og stor Mechanicus, der med egne Hænder havde forfærdiget adskillige Konst-Uhrer med Sang-Klokker, der spillede et Vers af en Psalme ved ethvert Qvarteer-Time, hvilke bleve solgte efter hans Død.

Under saadant Arbejde forsømte han ikke sit Præstelige Embede, men i sit stille Liv arbejdede fast utroligt, og forrettede selv sit Embede indtil hans Døds-Dag, som indtraf i Ugen for Pintze-festen 1776, da han havde levet i 80 Aar, og været Præst i 51 Aar.

Mærkeligt: Da han blev begravet, lode hans egne Hænders Arbejder sig høre, da hans Sangværker spillede Liig-Psalmer ved Liigbegængelsen. — Den Sl. Mand legerede 200 Slder., hvoraf hans Sogners Fattige skal aarlig nyde Renter.«

Ofte naar jeg gaar fra Præstegaardens Dør mod Haven ad den gamle Kirkesti op gennem Indgangslaagen i Kirkemuren, der minder om en Portal, tænker jeg paa disse mange Forgængere i Embedet. Her har de vandret deres Kirkevej alle de, der har været i Embedet før mig. Salmelinien: »Slægt skal følge Slægters Gang« toner i mine Øren.

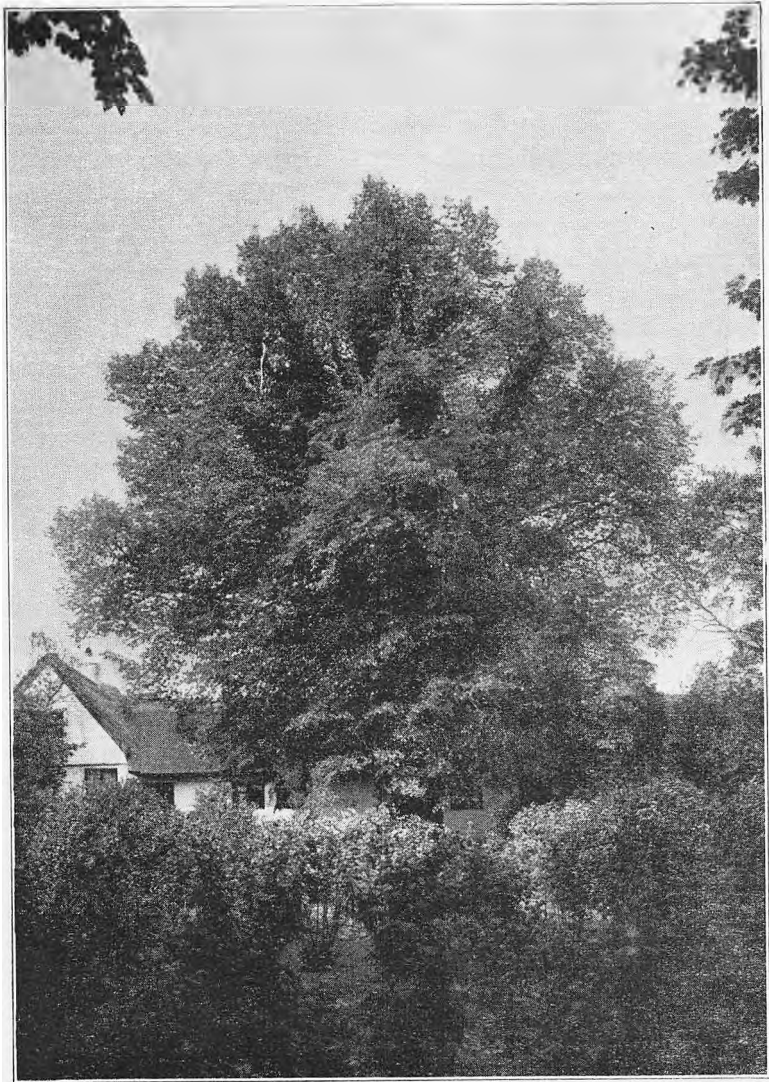
Der har været Tider, hvor denne korte Vej har været tung at vandre, fordi han, der gik den, var knuget af Byrden af sin egen Synd og aandelige Fattigdom, af personlige Sorger og Tryk over Sindet. Han syntes, at han havde saa lidt at bringe dem, der ventede ham deroppe i Guds Hus. — Og der har været Stunder, hvor dyb Mismod fyldte Præstens Sind over, at saa faa, ja maaske slet ingen, ventede ham deroppe i Kirken, Tider hvor »Folkene sov, og Fjenden saae Ugræs«.

Dog — Gud ske Lov — ogsaa Tider, hvor Vandringen ad Kirkevejen var til en levende, lovsyngende Menighed, der ventede, at Herrens Tjener havde et godt Budskab.

Ad denne Kirkevej gik Børnene ved Moders Haand i spændt Forventning om det store, de skulde være med til oppe i Guds Hus. Her tænker vi paa den lille Nikolaj Frederik Severin, der senere skrev: »Julemorgen var mit Himmerig, den du meldte mig med Englestemme, kimed klart den store Glæde ind«.

Du stille, minderige Kirkevej. Du minder mig om din store Søns Sang om »Der er en Vej, som Verden ikke kender, den Livets Vej, som ej er gjort med Hænder, en Løngangssti, hver Sten forbi, til Livets Land med Glædens Kilder«.

Kun en snæver Vej, men som selve den snævre Vej bred nok for den, der fandt den. Du afspejler baade Tiden og Evigheden, baade Fortiden og Fremtiden, Slægternes Gang mod det nye Jerusalem!

Grundtvigslinden, Sommer.

Naar jeg undertiden staar stille paa Vejen og ser paa den gamle Præstegaard dernede i Lavningen og Haven, der breder sig omkring, ser den gamle Rødtjørn i al dens Pragt, mærker »Grundtvigslinden«s og Jasminernes berusende Vellugt, hører

Nattergalens Sang i den gamle Allé, saadan som saa mange før mig har mærket det; da er det ligesom denne Herlighed er et Billede paa det evige selv, paa det Evangelium, som gennem de skiftende Tider og med skiftende Røster er blevet prædikeret oppe i Gudshuset paa Bakken for at pege paa Herligheden ved Vejs Ende: »Gaa som under grønne Lind, til Vor Herres Glæde ind«.

Jeg vil slutte dette Kapitel med min Hyldest til den gamle Præstegaard, med hvad Henrik Scharling — Forfatteren til »Nøðdebo Præstegaard« — skrev nede i Ægypten ved Faraos Pyramider ved Tanken om den danske Præstegaard: »Du stille, venlige Præstegaard, dig bringer jeg min Hilsen! Som den blyssomme Martsviol skjuler sig mellem det yppigt voksende Græs, saaledes skjuler du dig bag de mægtige Lindes skyggende Bladhæng, og Vandreren ser kun et Glimt af dine hvide Væggetitte frem bag det grønne Løv. Flygtigt iler han dig forbi, han veed ikke, hvilke Skatte, du bærer i dit Skød.

Men jeg veed det, og jeg kender dig! Jeg kom til dig i de hede Sommerdage, da Solens Straaler faldt brændende henad den støvede Landevej Og jeg kom til dig i de tunge, mørke Vinterdage Indenfor fandt jeg Sommerfriskhed og Sommerglæde, og som en kraftig Nordenvind forjog Præstemandens muntre Tale de tunge og døsiges Tanker. Derfor takker jeg dig! Og derfor bringer jeg dig min Hilsen Stod jeg i Pharaoernes Land, dog skulde det lave Straatag med de hvide Skorstenes røge højere op for mine Tanker end Ægyptens højeste Pyramider«.

Kapitel IV

BISPEVISITATSSEN

DR. NIC. EDINGER BALLE, Sjællands Biskop, kom ret ofte til Udby. Hans første Hustru, Frederice Severine, med hvem han blev gift 1771, var en Søster til Johan Grundtvig. Da hun døde i 1781, giftede Balle sig igen det følgende Aar med en Datter af daværende Sjællands Biskop L. Harboe og blev samtidig adjungeret sin Svigerfader og fik Ekspectance paa Bispeembedet. Harboe døde den 15. Juni 1783, og saa blev Balle Sjællands Biskop. Ganske kort efter tiltraadte han sin første Visitatsrejse til Sydsjælland, og den 10. August s. A. visiterede han i Udby og Ørslev.

I Udby Sogns Kaldsbog har vi hans Udtalelser fra denne kendte Visitats — en Maaned før N. F. S. Grundtvigs Fødsel. — Den lyder saaledes:

»Aar 1783 d. 10. August visiterede jeg i Udby Kirke, hvor ogsaa Ungdommen fra Ørslev Sogn havde indfundet sig. Den voxne Ungdom befandtes at være i Almindelighed vel oplyst i den saliggørende Guds Kundskab, og mange gav Svar med Færdighed til megen Fornøjelse.

Hos Skolebørnene savnedes nogen Eftertanke, og en Del vidste ikke meget. Dog gav den mig Forhaabning om, at Lærernes Slid ikke skal være forgæves anvendt. Herren lade sin rige Velsignelse være udøst over den tro Lærer i sit møjefulde Arbejde, at det maa fremmes efter Ønske til mange Sjæles Oplysning og Helliggørelse.« — Dr. Nic. Edinger Balle.

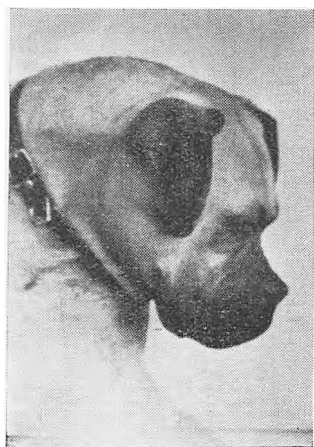
Det er en stor Højtidsdag for Menighederne saadan en Bispevisitats. Det ene Køretøj efter det andet svinger ind i Præste-

gaarden, hvor Gaardspladsen efterhaanden fyldes med Vogne og Kirkestalden med de mange Heste.

Det klæder den gamle Præstegaard at have hele dette Sceneri, som Vogne og Heste og Kirkefolk er. Der hilses og snakkes sammen og høres nyt. Den ellers saa stille Præstegaard er slet ikke til at kende igen. Det synes Hunden »Karo« heller ikke, den er. Den plejer jo ellers at gå bravt af ethvert Menneske,

som kommer ind i Gaarden. Men dette her er jo ganske uoverkommeligt. Altsaa tager den det fornuftige Parti at tie bomstille og i Stedet venligt logrende at hilse dem allesammen i Gaarden velkommen til Højtidsdagen

Ud fra Præstegaarden, ad Døren ind imod Haven, kommer saa Processionen, opad den gamle Kirkevej. Først Biskoppen sammen med Amtsprovsten, Provst Ditzel fra Øster-Egesborg, derefter Johan Grundtvig med sine Embedsbrødre fra Omegnen, der i Dagens Anledning er inviterede med. Der er Hr. Westengaard fra Sværdborg, Hr. Reenberg fra Præstø, Hr. Smith

Hunden »Karo«.

i Mern og Hr. Homann til Hammer og Lundby.

Under Kirkeklokkernes skønne Vellyd gaar Processionen ind i Kirken, medens den fuldtallige Menighed rejser sig. Hvor er der festligt i det gamle Kirkehus i Dag. Ringerens har pyntet Kirken med Sommerens dejlige Blomster. To store Buketter paa Alteret. En stor Dekoration i »Livets Hjul« midt paa Altergelænderet; Blomster omkring Døbefonten, paa Prædikestolen, ned langs Stoleraderne, ja selv i Vindueskarmene er der strøet Blomster.

Gudstjenesten skrider frem, og Biskoppen katekiserer. Den voksne Ungdom klarer sig bedst. Det kniber med de yngre Børn, maaske er det Generthed, eller mon ikke snarere de mange Forsømmelser i den almindelige Skolegang? Det hævner sig.

Efter Gudstjenesten samles den store Skare Præster og Venner til Middagen i den gæstfri Præstegaard. Her ved Middagen

er det saa den bekendte »Episode« udspilles, som N. F. S. Grundtvig i et Digt til Moderen i 1815 omtaler:

»For jeg vild i Ungdoms Dage,
Vild fra Gud og fra hans Ord,
For jeg vild med Asa — Brage,
Fandt jeg sent min Frelsers Spor,
Skjønt der for min Vugge sjunget
Var saa mangen Salme sød, —
Hvad om da jeg var udsprunget
Af en vantro Moders Skød!

Om Præste-
gaarden:

Der du bygged, ædle Kvinde!
Med din Præst saa mangen Dag,
Medens end de vakre Linde
Løfted kjækt sig over Tag;
Der du bar mig under Hjerte,
Som en kristen Præstebrud,
Der du fødte mig med Smerte,
Som til Verden, saa til Gud.

Rige kun paa Troens Skatte,
Fattige paa Sølv og Guld,
I til Gud og Bogen satte
Eders hele Sønnekuld:
Trende alt paa Gulvet ginge
Sadde og ved Skolebord;
Verdslig talt var Haabet ringe,
Kvinde! Men din Tro var stor.

Det var i den Præstebolig
Under Lind med Ruder smaa,
Under Moderhjertet rolig
Og usynlig end jeg laa,
Der var Gilde, der var Gæster,
Der og over bredden Bord
Alt for Bispen mellem Præster
Faldt om mig det første Ord.

Spottefuglen tog til Orde:
»Det betvivles vist omsonst,
Hvis en Søn det skulde vorde,
Er han født til boglig Kunst?
Ikke sandt, han er den fjerde?
Moderhjertet ham vel glad
Tæller alt iblandt de lærde?
Fuldt er Lykkens Kløverblad!«

Moder, du det selv bekjender,
Hed og harmefuld du blev,
Alt som dine gamle Frænder,
Naar med Slægten Spot man drev;
Over Bord du flux lod klinge,
Kjæk i Tro, men og lidt stolt:
»Skal min sidste Trøje springe,
Bli'r han dog til Bogen holdt!«

Moder! Som en ærlig Kvinde
Ord du holdt, der højt det gjaldt,
Ej, skjønt Taarer maatte rinde,
Troen vakled, Modet faldt;
Aldrig du fortryde vilde,
At du mig til Bogen holdt,
Skjønt du sagde: det var ilde,
At mit Løfte lød saa stolt.

Stavene du lærte Pogen
Under Graad og Hjerteve,
At han dued ej til Bogen,
Tyktes dig, var grant at se;
Men du bad og sagde: Amen!
Herren bød, og flux den Pog
Staved ej, men lagde sammen,
Lærte som en Leg sin Bog.

O, det var et Aftensæde,
Som vi glemmer ej paa Jord,
Der din Pusling sad med Glæde,
Ved det vakre lille Bord,
Læste om de gamle Dage,
Rent og klart med højen Røst,
Fulgte gennem Kirkens Sage
Frelseren med Liv og Lyst!

Naar da fra sin Præstecelle
Gamle Fader til os kom,
Lod sig Læsningen fortælle,
Rettet den med Kristendom,
Gav Besked om, hvad vi gjemte,
Til han kom, forstandig, blid, —
O! hvad var vi, hvis vi glemte
Slig en hellig Gammenstid!

I Fortsættelse af Slutningen af dette Digt hidsættes nogle Op- tegnelser fra »Grundtvigs Dagbøger« paa et senere Tidspunkt om Moderens Opdragelse og hans første Trin paa Kundskabens Vej hos Skoleholderen i Udby, Faverskov:

»— Bemeldte Moder havde den gammeldags Sædvane selv at lære sine Børn at læse. Frederik maatte da ogsaa frem, men Bogstaverne gad han ikke kjendt, remse dem op udenad vilde han nok, men ej mere. — Der vankede Dada, og han erindrede sig grant, at Bogstavet O nær havde skaffet ham en Rumpefuld.

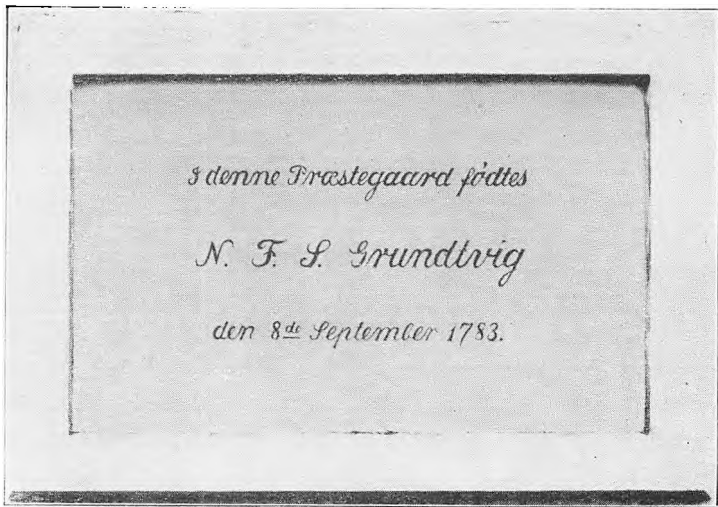
Aaret 1789 — uden Tvivl — kom han til at gaa i Skole hos en til Byen nys ankommen Skoleholder ved Navn Faverskov, omtrent 60 Aar gammel. Forresten var han cand. s. s. Minist. (teologisk Kandidat), havde været Hovmester hos Grev Ahlefeldt, norsk Postfører etc. etc. Her skulde han (∴ Frederik) da begynde at lære Latin; han lærte Donat, Aurora — med samt colloqvier —, en Del af et lille Lexikon, og Badens Grammatik udenad, men forstod ikke et Ord deraf, thi den højtlærde Præceptor forklarede næsten intet, og gjorde han det, nedstemte han sig dog aldrig til hans Fatteevne.

Han spurgte undertiden, hvor Subjektet eller Prædiketet laa i en Sætning, uden at have bibragt ham ringeste Begreb om, hvad det var for Tingester. — Her lagde han ogsaa Grunden til sin Skrivning; hvordan den var, behøver han ej at sige, selv disse Kragetæer vidne derom.

Af al den Udenadspjat havde Frederik ej anden Nytte, end at hans Hukommelse blev skærpet paa hans Dømmekrafts Beskostning, om man vil kalde det nyttigt —.

Præsten Feld — hos hvem hans ældre Brødre vare, — thi jeg var mine Forældres 4. levende Søn — kom i Besøg 1791, og lovede Frederik et Sølv Ur, hvis han til næste Aar kunde i sine Fritimer læse ommeldte Bog (Kall: Verdens Historie). Han lærte den, og da Hr. Laurits Feld 1792 kom igen, havde Frederiks Skolegang hos Faverskov en Ende, og han kom under privat Information hos bemeldte jyske Præst.«

Bispevisitsatsen var altsaa den 10. August 1783, og den 8. September kom ganske rigtig en Søn, som »Spottefuglen« havde forudsagt. — Ud mod Haven i den vestre Del af Præstegaar-

Marmortavlen paa Præstegaardens Væg mod Haven.

dens Stuehus findes en Marmorplade med følgende Indskrift:
»I denne Præstegaard fødtes N. F. S. Grundtvig den 8. Septem-
ber 1783.« Det er muligt, at det var her i dette lille Værelse,
at Grundtvig blev født.

Her passer Vald. Rørdams Digt:

»Vuggen gynger, Hjertet slaar,
Landestrød og Vuggegange
fulgtes trofast, fulgtes længe
i de gamle Præsters Gaard.

Her i Folkets Midte stod,
ofte svagt, men aldrig slukket,
Lyset af et helligt Mod,
her blev Daad og Tanke vugget.

Se saa længe Danmark staar
gynget mellem Høst og Vaar,
hører vi de Vuggers Gang
i vort Sind og i vor Sang.«

Kapitel V

N. F. S. GRUNDTVIGS MODER

CATHRINE MARIE stod trofast ved sin Mands Side i de lange Prøvelsens Dage. Hun var, i alt Fald i sine senere Aar, svagelig af Helbred. I Vinteren 1789—90 led hun af langvarig Sygdom. Da hun var kommet sig nogenlunde, rejste hun i Juni sammen med Ulrikke paa Besøg hos Slægten i Odsherred.

Sygdommen havde sat sit Mærke paa hende; »hun svækkes immer,« skriver Johan Grundtvig til Biskop Balle. For sin Svagheds Skyld røg hun Tobak af lange Kridtpiber. Det havde Broderen, Lægen F. L. Bang, raadet hende til. Men hendes svage Legeme blev baaret oppe af en stærk Aand; den gamle, dygtige Slægts Blod var i hende. Hun var myndig og viljekraftig og dog venlig i Omgang med andre.

I sin Styrelse af Præstegaardens Finanser, som væsentlig var hendes Embede, gjorde hun, hvad hun kunde for at lodse Skuden gennem de mange truende økonomiske Skær. Hun havde et Fyndord, som lød saaledes: »Hellere død end raadvild!«

Foruden Pengesorgerne var ogsaa Børneopdragelsen og Havens Vedligeholdelse i hendes Hænder. Hun havde nede ved Enden af Nøddegangen sin udvalgte Plads, hvor hun ofte sad med den lille Frederik for at lære ham at stave. Der har lige indtil de strenge Vintre staaet en Træstub omslynget af Vedbend, som stammede fra den Tid; det var derfor et »Grundtvigsminde« og kaldtes »Visdommens Træ«.

N. F. S. Grundtvig elskede sin Moder og skrev ofte Digte til hende, særlig ved hendes Fødselsdag. Eet af de kønneste var det, der blev skrevet af ham i Udby Præstegaard i hans Ka-

pellantid hos Faderen, nemlig til hendes Fødselsdag den 1. Juli 1812. Det lyder saaledes: »Til min kjære Moder Cathrine Marie Grundtvig paa hendes 64. Fødselsdag 1. Juli 1812«.

»Paa din Fødselsdag din yngste Søn
Til den Gud, som alting har at raade,
Sender først sit Hjertes stille Bøn
Om Velsignelse og Fred og Naade.
Lad de blege Haar da graane kun!
Alderdommens Ære de udtone
Og forsamles til en herlig Krone,
Naar de vokse paa retfærdig Bund. —
Efter Bøn for dine Fremtids Dage
Kommer Tak for de hensvundne Aar.
Tak til ham, som styrker selv de svage.
Tak til *ham*, som læger Hjertets Saar,
Tak til ham, som du saa tit med Pris
Kaldte ene baade god og viis,
Som Taalmodighed i Trængsel gav,
Som i Angest var din Støttstav,
Som os leder gennem Sorg og Kummer,
Did, hvor Klage og hvor Suk forstummer;
Tak til dig for al den Kjærlighed,
Som mig plejed, medens jeg var lille:
Den som for mig og som med mig led,
Pønsed, bad og sukked i det stille. —
Ak, hvor Takkens Blomst dog sent opgror
I det underlige, haarde Hjerter!
Hvor en Søn dog glemme kan paa Jord
Moders Kærlighed og Moders Smerte!

Dog, vi glemme det, som er mer:
Kærligheden, som den store Fader
Uforskyldt os dagligen betér.
Fra ham vi i Verden os forvilde,
Støv vil vandre paa sin egen Haand,
Barnet ej vil bære Ledebaand,
Bækken sig vil rive fra sin Kilde.
Ak, den Skændsel og den Uforstand!
Og dog sent, naar ikke alt for silde,
Vi den mærke, naar i fremmed Land
Vi forsmægte, og det gaar os ilde.
Da vi først, som den forlorne Søn,
Tænke paa de glade Barndomsdage;
Da vi først, med Blusel og med Bøn,
Vandre til vor Faders Hus tilbage.

Saaledes jeg og Faderhuse to,
Det jordiske og det, som er i Himlen,
Hvor Aandens og hvor Kjødets Fædre bo
Forglemte daarligt udi Verdensvrimlen.«

Udby Præstegaardshave er fra Naturens Side meget smukt beliggende. Særlig om Foraaret vrimler det med mange Slags Blomster. Særlig berømt er »Skoven«s Jordbund, der tidlig begynder at blive hvid i Skovbunden af Dorothealiljerne i Titusindvis, derefter gul af tusind Paaskeliljer og tilsidst hvid igen af Pinse- liljerne. Der er baade hvide, gule, blaa og lyserøde Anemoner nede ved »Parken« og mange andre Foraarsblomster.

Grundtvigs Moder var en stor Blomsterelsker, og Sønnen glædede hende derfor undertiden med et Blomster-Digt. Her er eet af dem:

»Aldrig bli'r jeg blomsterklog,
Dertil let jeg kan mig stove,
Thi min bedste Urtebog
End er Faders gamle Have;
Kun hvad der jeg havde kjær,
Trives i mit Urtebed,
Og paa Moders Blomsterhær
Næppe Navnet end jeg ved.
Kun Fioler og Kjærminder,
Paaskegult og Pinschvidt,
Rosen med de runde Kinder,
Kirsbærtræet som et Kridt,
Ambrastilk og Valnødblad,
Krusemynt og Hjærtensfryd
Kjender jeg igen saa glad,
Priser jeg som Havepryd!«

Den 5. Januar 1813 døde gamle Johan Grundtvig. I en Dag- bogsoptegnelse skrev Sønnen: »Den 5. Januar døde salig Fader sagte. Han gik med de Vise af Østen efter Stjernen til Jesus.« — Moderen vilde nu gerne, at Frederik, — der jo faktisk havde bestridt Faderens Embede det sidste Aars Tid —, skulde søge at blive hans Efterfølger. Det var saa tungt at tænke sig at skulle forlade de gamle Stuer og det Sted, hvor hun nu i en Menne- skealder havde færdedes. Det viste sig imidlertid, at man i Kan- celliet fandt Udby-Ørslev Sognekald for stort til saa ung en Mand, og der har sikkert ogsaa været andre Ting, der lagde

sig hindrende i Vejen — jvf. »Dimisprædikenen« i 1810. —

Det blev derfor bestemt, at Fru Marie Grundtvig skulde flytte til Præstø sammen med Sønnedatteren Thrine. Her boede hun saa til sin Død 1822. N. F. S. Grundtvig var jo da Præst i Præstø, og det er muligvis Grunden til, at han stededede sin Moder til Hvile paa Præstø Kirkegaard og ikke førte hende til Udby at hvile ved hendes Mands og Datteren Ulrikkes Side. Mærkeligt forøvrigt og en Gaade, som jeg ikke har kunnet løse, hvorfor hun ikke kom til Udby Kirkegaard, hvad man jo synes havde været det helt rigtige.

Grundtvig skrev et skønt og dybfølt Digt, som han kalder: »Ved min Moders Grav, 1822«:

»Saa er nu brudt din Vandringsstav,
Dit Timeglas udrundet!
Saa har du i den mørke Grav
Din sidste Bolig fundet!
Saa har jeg da, O, Hjertestød!
En Moder kun i Jordens Skjød!

Saa holdt nu Hjertet op at slaa,
I hvorunder jeg har hvilet!
Ej mer i Moderøjne blaa
Jeg skuer Taaresmilet!
I dybe Suk fra klemte Bryst
I lændøde, kvalt, min Moders Røst!

Nu er hun lagt i Ormegaard,
Nu er den Læbe havnet,
Som kjærlig i de spæde Aar
Mig lærte Fadernavnet.
Mig lærte paa den mørke Jord
At finde Lys i Herrens Ord!

Mens Bølgen under Rone-Klint
Sin Havfrusang istemmer,
Snart, med din Kistes sidste Splint,
Hensmuldre dine Lemmer,
Ja, dele nu alt bange Kaar
Med Præstø-Pyntens Kirkegaard!

Ja, gamle Dagmar Danebod!
Du ogsaa var en Præste-Kvinde,
Med Taaresmil og Adelsblod,

Grundtvigs Moders Grav.

Med Skjoldmø-Hegn om bly Kjærminde,
Du mangt et Hjertestød forvandt,
Og sent dit Timeglas udrandt.

»Min Frelser lever, og jeg ved,
Han vil til Støv nedtræde,
Hvor dybt end Ormetand mig bed,
Skal jeg ham se med Glæde!«
O, dybt det Ord du prented ind
Paa Modersmaal i Barnesind.

Det Livets Ord, jeg bygger paa,
Trods Orme, Vind og Vove:
Af Muld skal Dødninger opstaa
Og Frelseren højlove,
Naar Luren drøner saa i Sky,
At Stjærner falde, Bjærge fly.

Omsvævet af min Moders Aand,
Jeg føler det med Glæde,
At hvad der er i Herrens Haand,
Er altid nær til Stede,
Med Livets Haab, med Lys og Trøst,
Hvor Hjertet slaar i Kristenbryst.«

Senere — i 1844 — i Digtene »Mellem Grave« skrev Grundtvig et Vers om sin Moder, hvis to sidste Linier er sat paa hendes Gravsten:

»Min Moder, Cathrine Marie Bang,
Hvis Hjerte gjenlød af Guds Engles Sang,
Hvis Øje var klart, og hvis Tro var stor,
Som takked for Smuler ved Herrens Bord,
Hun troende lagde i Støvet sig ned,
Af Støvet opstaar hun med Herlighed.
Vil nogen slynge en Blomst om min Stav,
Han plante den paa min Moders Grav!«

Kapitel VI
MALENE

GAMLE MALENE sad i Børnekammeret og syede paa Børnenes Tøj. Otto sad ved Siden af hende og læste i en Bog; Ulrikke syede Duketøj. Niels kom farende ind fra Haven og fremviste et stort Hul paa Buksebagen. »Aa, søde Malene, vil du ikke nok hjælpe mig; jeg kunde bestemt ikke gøre for det; men jeg er bange for, at Mor bliver vred, hvis hun faar Øje paa det, og saa siger hun, at jeg skal gaa med Skindbukser. Du maa skynde dig lidt, Malene, før hun kommer.«

»Ja, det var meget slemt, min egen Dreng, men lad nu Malene faa Bukserne, saa skal jeg nok lave dem med det samme!«

I det samme kom Jacob ind: »Ja, sagde jeg det ikke nok! Du kan tænke dig, Malene, jeg gjorde bare saadan — saa sprang den anden med. Det er ogsaa noget rigtigt Skidt, de Seler; men, Malene, du vil nok være saa rar at ordne dem for mig, for Mor siger, at de kan og skal holde længe endnu.«

Noget senere kommer den lille Frederik tudbrølende ind og betror Malene, at »han kunde ikke gøre for det, men han kom til at vælte Blækhuset oppe i Fars Stue. Om ikke Malene nok vil tørre det op med en Klud?«

Gamle Malene knurrede lidt og saa bister ud: det blev hende vel meget med alle de Tillidshverv. Men hun blev hurtig mild ved at se deres Ansigtstudtryk og lovede at hjælpe dem alle tre, inden det blev opdaget.

Da Grundtvig med sin Familie flyttede ind i Udby Præstegaard, overtog han blandt andet fast Inventar ogsaa Pigen Ma-

lene, Datter af Jens Nielsen, Grumløse i Udby Sogn. Hun var født 1733 og vanfør fra Fødselen af, hvorfor hun ogsaa forholdsvis tidlig kom under Fattigvæsenets Forsørgelse.

Hun findes første Gang opført i Udby Sogns Fattigregnskab den 2. Januar 1768: »Den gebrechliche Malene hos Rasmus Nielsen 4 Rdl. Aaret efter er hun hos Hans Knud og faar 6 Rdl.; men samme Aar fik hun sit Tilhold i Præstegaarden, og der blev hun efterhaanden et fast Inventar og blev der til sin Død 1810. Hun hjalp til med Børnene, og hvad andet hun kunde; for det meste sad hun stille i sin Krog, men dog jævnlig med Salmebogen i de rystende Hænder og en Salme paa de bævende Læber.

De korte Notitser i Udby Sogns Fattigvæsenets Protokol fortæller hendes Liv med krønikeagtig Korthed. F. Eks.: »I Henshold til den 28. Maj 1802 approberede Plan til Indretning af Fattigvæsenet paa Landet i Sjælland holdt Bestyrelsen for Udby Sogns Fattigvæsen den 13. December s. A. Møde i Præstegaarden. Præsten fremlagde Regnskabet. Malene Jensdatter, »som bestandig haver nydt og fremdeles skal nyde sit Ophold af Præsten« fik 4 Rdl. til Klæder og Linned — 31. December 1809: M. J. er ganske sengeliggende, »kan hverken gaa eller staa eller rette sig selv uden Hjælp«; hun ligger ganske stille, venter snart sin Opløsning. »Har i over 40 Aar været som et Inventar paa Præstegaarden« o. s. v.

»Hendes Opløsning var heller ikke langt borte, hun døde det følgende Aar og blev begravet 4. Søndag e. Trinitatis. I Kirkebogen fik hun følgende Mindeskrift:

»Dom. 4. Tr. (1810) blev Almisselem Malene Jensdatter begravet, 77 Aar og 10 Uger gml., hun har nydt Ophold i Præstegaarden i 42½ Aar, stedse været en Krøbling og ugift.«

Hvor tungt! Hvor trøstesløst! Hvilket forspildt Liv! kunde man fristes til at udbyrde. Ja, var det et forspildt Liv? Der kom en Dag, da en af Danmarks største Mænd i et af sine berømteste Værker sang om »den gebrechlige Malene«:

N. F. S. Grundtvig: »Nytaars-Morgen« Side 140—41.

»Jeg tumled som Pogen
mig sidder paa Skød,
men tav, da fra Krogen
»O, Jesu!« det lød;
at lytte, at lure
mit Hjerte mig bød;
fra Fuglen i Bure
»O, Jesu!« genlød,
»forlad for din Pine
mig Synderne mine,
frels mig fra den evige Død!«

Med Hjertet paa Tunge,
med Bogen paa Skød,
med Trang til at sjunge,
som Ordene lød,
med værkende Lænder
i Svaghedens Baand,
med rystende Hænder,
i Fædrenes Aand,
sang højt Magdalene
med Toner fuldrene
med Taarer den Salme saa skøn

Den gamle i Gaarde
fuldgod ved de smaa,
hvem ej med det haarde,
man fik over Straa,
som, før man det troede,
fra bister blev mild,
og gik med det gode
da gærne i Ild,
saa trofast som Guldet,
Goldamme til Kuldet,
hvoraf jeg med Asken kom sidst.

Og Grundtvig ender med at takke hende som sin »Sprogme-sterinde«. — Da han ved sin Oversættelse af Saxe og Snorre ledte efter ægte danske, folkelige Vendinger, da randt ham i Hu mangt et halvglemmt Ord, mangen en Vending, som den lille Dreng havde hørt fra den gamle Malenes Læber.

Det er derfor kun rimeligt, at hun ogsaa faar sat sit lille Minde sammen med Præstefamilien i Udby.

VII Kapitel

ULRIKKE ELEONORE

DA FAMILIEN Grundtvig kom fra Odden Præstegaard til Udby, var de to Børn, Otto og Jacob, henholdsvis 4 og 1 Aar gamle. Den 22. Novbr. 1777 fødte Cathrine Marie i Udby Præstegaard en Søn, der samme Dag blev hjemmedøbt og kaldt Niels Christian Bang. Hans Faster, Ninne Grundtvig, der var flyttet til København, var kommet ned til Udby og holdt ham over Daaben. Ved Fremstillingen i Kirken den 3. December s. A. var blandt Fadderne Købmand Steffens jun. fra Vordingborg.

Knap et Aar efter — den 12. November 1778 — kom igen en Arving og denne Gang var det en Datter, der straks efter Fødselen blev døbt Ulrikke Eleonore; men allerede 4 Dage efter døde hun.

Saa gik der halvfjerde Aar, inden det næste Barn kom. Atter en Pige, der blev opkaldt efter den døde. Hun blev født den 14. Maj 1782.

Ved sin Fremstilling i Kirken Maanedsdagen efter Fødselen blev hun baaret af Kammerherreinde v. Beringsschjold fra Sortebrødrekloster i Næstved. Provst Ditzel fra Øster-Egesborg forrettede Tjenesten.

Det er kun forholdsvis lidt, vi ved om denne eneste Datter. Da den ældste Broder, Otto, blev forlovet med Biskop Balles Datter, Marie Amalie (f. 1778) — der jo var hans Søskende-barn — kom denne i August 1798 paa Besøg i Udby Præstegaard, og hun og Ulrikke Eleonore blev saa gode Venner, at de ikke kunde undvære hinanden.

Ulrikke maatte følge med til København som Gæst i Bispegården, og her overværede hun den 8. September Dobbeltbryl-

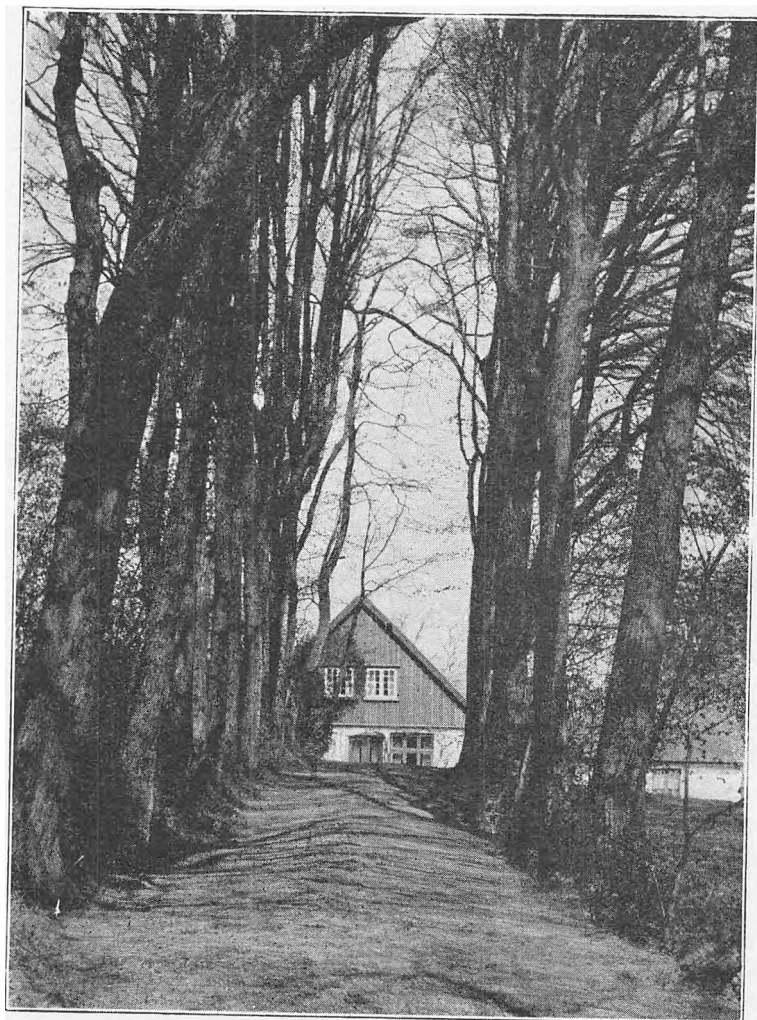
luppet mellem sin Broder og Marie Amalie og hendes Søster Elisabeth Dorothea, der blev viet til Notarius publicus, Professor G. H. Olsen.

I N. F. S. Grundtvigs Dagbogsoptegnelser omtaler han sin Søster nogle Gange. F. Eks. fra Marts 1805: »I Gaar ankom jeg her til Udby, hvor Sorg og Bedrøvelse troner. Jomfru Smith ligger af Galdefeber, Fruen ogsaa og Rikke af Inflammation i Underlivet. — Det skulde gøre mig saare ondt, hvis min Søster døde, ikke saa meget for hendes Skyld, thi manglende Penge, Skønhed, ualmindelige Talenter, og saa endnu en varm Sjæls Munterhed, vil hun næppe blive lykkelig, som dels for min egen, dels for mine gamle Forældres Skyld, thi hvem skulde da forestaa deres Hus? Hvem skulde da pleje min svagelige Moder? Det vilde være saare sørgeligt; og bliver jeg søsterløs, vorder jeg vist ogsaa snart moderløs . . .«

I denne Forbindelse skal berettes om et mærkeligt Syn eller Varsel om Ulrikkes tidlige Død. Det er en af de gamle Degnes Døtre i Udby, der fortæller det i sin Beretning om de gamle Grundtvigs:

»Ude paa Græsplænen mod Syd havde Præstefolkene ladet opføre et Træskur, et Lysthus, hvor de ofte opholdt sig i den varme Aarstid. Der var den dejligste Udsigt fra Lysthuset over mod Ambjerg, den smukke, kuperede Skov, der ligesom en Bjergryg strækker sig Øst—Vest et Stykke fra Præstegaarden mod Vordingborg. — Der sad en varm Sommerdag den gamle Præst. Paa én Gang ser han ganske tydeligt Rikke danse op og ned af Alleen — Avnbøge—Alleen — men pludselig forsvinder »Synet« igen, og han løber ind til sin Kone og siger: »Mor, du skulde se, hvordan Rikke dansede op og ned ad den brede Gang i Alleen.« »Nej,« var Fru Maries Svar, »hun sidder saamænd inde i sit Kammer.« »Ih Snak,« siger dem gamle ivrig, »jeg saa hende jo sandt for Gud i dette Øjeblik derude i Haven!« »Ja, vi kan jo se ad i hendes Kammer.« Da sad Rikke derinde og havde ingen Steder været; men hun kom ikke mere ud, gik til Sengs kort efter og døde.

Der havde nogen Tid i Forvejen været en ung Student, som havde lært hende at spille Klaver; de to unge var kommet til at holde af hinanden, men Ulrikke turde ikke aabenbare det for

Avnbøge Alléen.

Forældrene, som først fik det at vide efter hendes Død, da Moderen flere Nætter i Træk saa noget som en Skygge, der gik igennem Sovekammeret ind i Ulrikkes Kammer og blev staaende ved hendes Dragkiste.

I den fandt Moderen nede mellem nogle Klude et Brev fra Studenten, der fortalte, hvad Datteren ikke selv havde turdet aabenbare.«

I en Dagbogsoptegnelse fra 31. December samme Aar (1805) skriver N. F. S. Grundtvig først lidt om sin Søsters Død og dernæst en hel Del om sig selv. Det er Nytaarsaften paa »Egelykke«, og Optegnelsen er meget karakteristisk for Grundtvigs egen Kamp og aandelige Indstilling paa daværende Tidspunkt. Optegnelsen lyder saaledes:

»Min Syster, den eneste, er død. Hun var god, den Tanke trøster mig. Hun har ligesaalidet kunnet forgaa, som hendes Minde kan udslettes af mit Hjerte. — Hisset ses og samles vi atter . . . O, gid til det Øjeblik, da Dødens Klokke lyder for mig, hult som den, der nu kaster det svundne Aar hen i Fortidens Hav, gid til den Tid min Sjæl ende ubesmittet af Lastens Pletter.

Herren den almægtige og Algode unde mig Villie, Kraft og Mod til at kæmpe, Held til at sejre over alle de Fristelser, mine egne Tilbøjeligheder, og Menneskene trindt mig kunne lade fremtræde. Giv mig Visdom og Forstand til at uddanne den Unges Aand, som betroes min Vejledning, til at forædle hans Hjerte og indgyde det varm Kærlighed til Dig og hans Brødre, Menneskene! Da skal jeg frimodig lægge mig til Hvile, naar jeg kan tage den Overbevisning med mig, at jeg her arbejdede med Ord og Handling paa Udbredelsen af dit, af Sandhedens og Dydens Rige!«

Kun 23 Aar gammel blev N. F. S. Grundtvigs eneste Søster begravet paa Udby Kirkegaard.

I 1844 — 39 Aar efter — skrev Grundtvig følgende Digt:

Ved min Søsters Grav:

»Min eneste Søster af Byrd og af Blod,
Hun var, sagde Fader, til Verden for god,
Ja, hun var en Rose, hvis Hjerte stod bart,
For Jordlivets Storme, til Nederlag klart;
men Urtegaardsmanden, som bor over Sky,
Han rev den fra Stormen og skænkede den Ly,
Og hist i Guds Have, som selv han har sagt,
Alt, hvad han har plantet, skal ses i sin Pragt!«

Kapitel VIII

N. F. S. GRUNDTVIGS TAKKEDIGTE I UDBY

DET ER selvfølgelig umuligt i en Skildring af »Præstefamilien i Udby« at komme uden om Familiens store og berømte Søn; men da der findes saa megen Litteratur herom, skal jeg indskrænke mig til en speciel Side af N. F. S. Grundtvig i Aaret 1811, nemlig hans Trang til at sige Tak til Gud og Mennesker, efter at han havde gennemkæmpet sin svære aandelige Kamp og havde fundet Fred med Gud.

Et saare skønt Digt, som han kalder »Egelykke« eller »Minde fra 1807«, tolker hans Tak til Gud over, at *Han* vakte ham op til at se sin egen Afmagt i hans Kamp mellem Hjertet og Samvittigheden i Forholdet til Constance Leth; af Digtet hidsættes følgende:

»Dog du som bygger deroppe
Højt over Stjernernes Toppe!
Dig være Ære og Pris.
Tak for du saared mit Hjerte!
Tak for du sendte mig Smerte!
Tak! thi du gjorde mig viis.
Tykt udi Slør var indhyllet
For mig din hellige Bog,
Og, af Sirener fortryllet,
Drømte jeg Daare mig klog.
Dumt og forblindet mit Øje,
Saa ikke Glimt fra det høje
Lyse i Skjaldenes Kvad;
Vittighed, Klogskab og Kulde
Tyktes mig Venner saa hulde,
Med dem jeg vandred saa glad.

Klogskaben kaldte jeg Dyder,
Kulden jeg nævnede Ro,
Spotted med Savn som med Lyder,
Sorg jeg som Svaghed belo.
Tungen jeg voved at røre
Kjæk i det hellige Hus,
Kildred det kløende Øre,
Saaede Avner i Grus.

Naadig lod Gud sig forbarme
Over mig usle og arme;
Hil mig det lærte ved Smerte,
At jeg dog havde et Hjerte,
At jeg til Klogskab og Vid
Satte som Daare min Lid.
Aanden oplukked sit Øje,
Saa sig paa Afgrundens Kant,
Stirred saa fast og saa nøje
Rundt om en Frelse og fandt —
Fandt, hvor det faldt,
Gud overalt:
Fandt ham i Digterens Sang,
Fandt ham i Vismandens Ord,
Fandt ham i Myter fra Nord,
Fandt ham i Tidernes Gang;
Synligst og vissest den dog
Fandt ham i Bøgenes Bog.

Skønt Grundtvig her taler meget nedsættende om sin Prædiken paa Langeland, skal her hidsættes en Historie, som er blevet mig tilsendt fra paalidelig Kilde og som viser, at der dog var een af hans gamle Venner, som satte megen Pris paa ham og hans Gerning dengang.

Det var hans Ven, Landeværnsløjtnant Kastrup, en gemytlig, populær Mand. Han syntes godt om Grundtvigs patriotiske Prædikener til Soldaterne, der blev afholdt rundt om i Gaardene, men da Grundtvig begyndte paa sine saakaldte »mørke Taler«, sendte Kastrup sin tidligere Ven en Kam med vedlagt Seddel, hvorpaa stod: »Da Du, som jeg haver erfaret, har faaet Utøj udi Dit Hoved, sender jeg Dig hermed en forsvarlig Lussekam!«

Der var særlig to Venner, som Grundtvig stod i stor Taknemmelighedsgæld til efter alt det svære, han havde været igennem

i sin religiøse Krise inde paa Valkendorfs Kollegium i København. Han havde en Overgang ligget i Febervildelse og været meget urolig, saa at Vennerne maatte skiftes til at vaage over ham. En af dem — Povel Dons — siges derved at have faaet et Knæk i sit følsomme Sind, som han ikke forvandt hele sit Liv.

Til ham skriver Grundtvig et smukt Digt i Udby Præstegaard, dateret den 8. September 1811 — altsaa paa sin Fødselsdag:

»Du ej dig skammed ved, for Herren Krist
Og for hans Kors med ydmygt Suk at knæle;
Du elsker Nord, det ved jeg ogsaa vist,
Og hører gjærne Oldtids Kæmpemæle;
Du, fra den første Time, du mig saa,
Min Ven har været, som kun saare faa,
Og du har delt min Sorrig, som min Glæde.

Saa hav da Tak, min Ven, for trende Aar,
I hvilke du mig kjærlig gik ved Side!
For Olien, du gød i mine Saar,
For Taarerne, du fældte ved min Kvide!
For hvert et Suk og hver andægtig Bøn
Til Faderen og hans enbaarne Søn,
Som steg for mig fra klemte Vennehjerte!

O, ogsaa du har bedet Hjælpen ned
Fra den treenige udi det høje,
Saa Aanden nu sig røre kan i Fred,
Saa Taåren mig kan stande klar i Øje;
Den er der, dybt bevæget er min Aand,
Jeg tavs dig rækker trofast Broderhaand,
Og bedende til Gud sig Øjet løfter.«

Grundtvig holdt stadig Venskabet vedlige igennem Aarene; men alt tyder paa, at Dons kom til at lide af en Sindssygdом — Melankoli? — I hvert Fald skriver Grundtvig dette mærkelige Digt ved hans Død den 8. April 1843:

»Gjennemrystet, gjennemsuset,
Gjennemluet, overspændt,
Svimled han som en beruset,
Blussed' som en selvantændt;
Ingen mægted det at hindre,
Træt blev Øjet af at tindre;
Ilden sluktes, Øjet brast —

Blomsten, som sprang ud i Barmen
 Farverig, saa overbrat
 Skilt ved Lyset og Livsvarmen
 Visned i en Vinternat.
 Og af alt fra Ungdomsdage
 Blev en Skygge kun tilbage
 Som af Barnets Vuggedrøm!

Skyggen svandt i Skyggedalen,
 Stat nu op, Du Ungersvend!
 Rød og hvid i Billedsalen,
 Alle Skjaldes Hjertensven!
 Vovehals med Flyvebælte
 Kun af Vox, som Luer smelte!
 Ikaros med Øjne blaa!

Omtrent paa samme Tid skrev Grundtvig et Brev til Præstevennen Gunni Busck i Brøndbyvester, hvoraf følgende skal gives: »— Nu endte da Povl Dons det sørgelige Skyggeliv og har, haaber jeg, begyndt et nyt, der anderledes svarer til hans Ungdoms brændende Længsler og eventyrlige Drømme — — Tak, fordi du talte Trøstens Ord til ham i de sidste Timer! Det glædede mig ret, da jeg hørte, han havde forlangt Dig — —; thi det sagde mig, at han dog for en Del var kommet til sig selv —! Hans Billede er derfor ogsaa staaet op for mig i hele sin ranke, sværmeriske, men ærlige og vidunderlig klarøjede og lydhøre Ungdommelighed, mægtig grebet af Klangens i hans Røst, som siger: »Jeg er Opstandelsen og Livet, hvo som tror paa mig, skal leve, skjønt han dør, og hvo som levende tror paa mig, skal aldrig døe!« Gud gjøre dette Ord levende og kraftigt hos os paa begge Sider i disse Paaske-Dage og i al Evighed. Amen!«

Den anden af Vennerne fra Valkendorfs Kollegium, som stod ham bi og fulgte ham hjem til Udby i December 1810, var Sibbern, den senere saa kendte Professor og Videnskabsmand.

Venskabet mellem Sibbern og Grundtvig synes at have haft nogle Begyndelsesvanskeligheder. Derom kunde det »Nyttaarsønske 1809«, vidne, som Grundtvig skrev til sin »højtærede Ven Sibbern, velmeriteret Coalumnus paa Valchendorphs Collegio«.

Sibbern var paa den Tid ivrigt optaget af Videnskaben, han var i »Skuddet«. Livet laa lyst og let for ham, og dette har maa-

ske forekommet Grundtvig i hans religiøse Iver og Grublen som en Slags »Storhed«.

Nytaarsønsker, hedder det først, gaar gerne ud paa, hvad man ved, paagældende ønsker sig:

»Du ønsker intet, thi du tror
At have alt — ej mange Ord
Jeg derfor bruger, ønsker kun,
Den Tro maa vare allen Stund!
Saa er der altid Een, som tror,
At *du* er stor!«

De kom dog senere til for en Tid at staa hinanden nær. Sibbern fortæller, at han om Aftenen kom meget ned til Grundtvig, der ofte sad oppe til langt ud paa Natten. De foretog en Fodtur sammen til Frederiksborg Slot, vistnok i Sommeren 1809. Sibbern besang Slottet i et Digt: »Til Frederiksborg Slot«. — Han og Grundtvig paatænkte at udgive et Tidsskrift sammen. De udsendte i Februar 1810 fra Valkendorfs Kollegium Indbydelse til Subskription paa Tidsskriftet: »Odin og Saga«, Tidsskrift for Philosophie, Poesi og Historie.

Disse Ting afbrødes brat ved Grundtvigs Dimisprædiken, og hvad derefter fulgte. Da Grundtvigs Onkel, Lægen, Etatsraad Bang, stillede Diagnosen for hans Sygdom: indvortes Kamp for sin Sjæls Frelse, noterede Sibbern i en efterladt Notebog: »Da paatog jeg mig at kjøre ud med ham til hans gamle Fader, som var Præst i Udbye, paa Vejen til Vordingborg«.

Den 24. December 1810 skrev Grundtvig nogle stille, bevægede Ord til Sibbern:

»Ædle Ven! — Fremfor alle, har De retmæssig Krav paa mine første rolige Øjeblikke, thi De har stridt med mig som en ærlig Ven, og saaledes som De stod for mig med foldede Hænder i Vindbyholt, staar De for min Sjæl, saalænge jeg kan aande. — Gud være lovet, saa ufølsom som jeg troede, er jeg dog ikke, skjønt det er Sandhed, at Egenkærlighed og Hovmod i et langt Tidsrum af mit Liv havde holdt de bedre Følelser i et Fængsel, hvoraf de kun øjeblikkelig udbrøde i højere Stemninger — — gjentage vil jeg min inderligste Tak til Dem, gode Ven, for Alt, hvad De har gjort og lidt for mig og bede Dem bevare mig

Deres Venskab, indtil jeg vorder istand til at gjengælde det saa fuldelig, som jeg bør —.«

Det er en digterisk Genklang af disse Ord, der lyder i det store, pragtfulde Afskedsdigt til Sibbern ved dennes Afrejse til Udlandet den følgende Sommer: »Farvel« til min Ven F. C. Sibbern — Udby Præstegaard, Juni 1811:

»Her sidder jeg i aabne, lyse Skur.
Fra Jord og Træ mig Blomsterduft omringer,
Og nødig kun til Stadens Fangebur,
Til kvalme Dunkelhed, sig Aanden svinger.
Dog hisset — i den kvalme Axelstad
En Ven jeg har, som jeg Farvel maa sige,
Og tegne vil jeg paa det hvide Blad,
Hvad mig det grønne tykkes at tilsige.

Os Pinse sanked i den store Stad,
Og Pinsedagen der os skilte ad;
Der Vaaren kom med sine lyse Vinde,
Det for beklumret tyktes os derinde
Bag Valkendorfs de gamle, skumle Mure,
For snævert blev det inden fire Vægge,
Og flagrende, som Fuglene i Bure,
Ud i det brede fri vi hided begge.
Dog til Farvel vi stirre venlig ind
I Kamrene foroven og fornedet,
En Taare perler paa den varme Kind
Ved Mindet om, hvad der nu er forleden.
Ej mindes jeg de svundne Samlivs-Dage,
For daarlig nu at ønske dem tilbage,
Nej, kun for rørt dig Vennehaand at byde,
Og mest for *ham* mit Hjertes Tak at yde,
Som hjem til sig mig lokkede og tvang;
Som stilled mig for Øjet Luesværdet,
Hvormed vort Fald har Paradis omgærdet,
Og endte saa forvovne Styltegang
Paa Randen af de brede Fjældekløfter;
Han splitted vældig med sit stærke Lyn
Det Mørke, som formaaede at skjule
Saa tæt og træsk Afgrundens dybe Hule,
At over den hengjøgled fagre Syn,
Der skuffende i Drømme mig forlystet;
Han hjem til sig mig lokkede og tvang;
Han Aanden til sig vinkede i Sang,

Han kaldte mig igennem Vennemunde,
 Han gav mig Kløgt og Lyst til saa at grunde
 Paa Sagas Runer, at af dem jeg saa
 En Solekrans vidunderlig sig vinde
 Om Jesu Kristi høje Guddomstinde
 Og lærte mig af Tidens Tegn at spaa;
 Ja, da saa lidt jeg skjønned paa hans Naade,
 Han revsed mig, men revsede med Maade:
 Han bøjed vældigen det stolte Sind,
 Han smelted Isen i det kolde Hjerte,
 Og jeg fornam det i den dybe Smerte,
 At til sit Tempel han det vied ind.

O, kjære Ven! Vel maa da Taaren dirre
 I Øjet klar, naar did det maa henstirre,
 Hvor Gud mig lærte under Tvivl og Strid
 At føle Sorrig og at føle Glæde,
 At føle sukkende i lange Tid,
 Hvor tungt det er, at ikke kunne græde.
 Jeg takker Gud, og ham i dig, min Ven!
 Og i de andre kjære Ungersvende,
 I hvis Forsamling jeg blev Barn igen,
 Og lærte Hovmods Daarlighed at kjende;
 Jeg takker dig for hvert et Øjeblik,
 Som under Skjæmt og Alvorstale gik,
 Da Venskabs Engel snoed Vennebaand
 Af Tvistens som af Enighedens Traade.

Vi grubled begge over Livets Gaade,
 Men om dens Løsning vi forligtes ej;
 Derfor og nu vi paa adskillig Vej
 Udhigede fra Axelstadens Volde:
 Du higed ud saa fjærnt i Folkevrimmel,
 Jeg higed hjem til Fødeegnets Himmel,
 Til Faderhusets kjære, stille Krog;
 Thi jeg har fundet i den ene Bog,
 Hvad i dig selv og i de mange Bøger,
 Hos fjærne Folk og vise Mænd du søger,
 Min Vej var kort, og din er saare lang,
 Derfor og jeg har alt fuldendt min Gang,
 Mens du til din end monne dig omgjorde.*)
 Ej mene du, jeg stolt min Nakke hæver.
 Ej mene du, jeg dømmet dine Skridt!

*) 29. Maj 1811 blev Grundtvig præsteviet som Kapellan hos Faderen i Udby. 22. Juni 1811 dis-
 sputerede Sibbern til Dr. phil. og rejste derefter til tyske Universiteter.

Du ved det, Ven! min syge, matte Aand
Sig krympet har i kolde Vinterbaand;
Du veed, at der med Vaarens lune Vinde
Blev lunere og lysere derinde;
Men at dog hid og did de Skyer drage,
Og Solens varme Straaler tit forjage.

Apostlene paa hellig Pinsefest
Iførte blev med Kraften fra det høje;
I Pinseugen det sig maatte føje,
At jeg indviedes til Herrens Præst.
Adskillige de Naadegaver ere,
Men skjænkes alle af den samme Aand;
Der Brødrene udstrakte højre Haand,
For det med Suk af Herren at begjære,
At Kjærligheds og Krafts og Sandheds Aand
Miskundelig paa mig neddale vilde,
Da aabnede sig Hjertets Taarekilde,
Da sprængte Sjælen sine Fængselsbaand;
Og der jeg hørte Brødrene tilsammen
I Jesu Kristi Navn at sige Amen,
Da blev det samme i mit Bryst udtonet,
Og jeg mig følte med min Gud forsonet.
Da hastede jeg ud fra Axelstad,
Jeg takkede, jeg higede, jeg bad.
Jeg vandred frem i blide Morgenstund;
Men der jeg nærmed mig den kjære Grund,
Hvor Barkedagene henflød saa trygge,
Hvor gamle Fader end mon rolig bygge,
Og med sin kjære, aldersstegne Viv
Henstirre muntert paa det sande Liv, —
Da gjorde det mig trangere om Hjerte
Ved Mindet om den glade Barnetid,
Ved Mindet om de sidste Tiders Smerte,
Ved Tanken om den store, tunge Id,
Som jeg fra nu for Gud begynde skulde.

I Skovens Udgang paa en gammel Sten
Jeg satte mig, optog af liden Gjemme
Det *Testament*, hvori jeg læste hjemme,
Da jeg som Barn fra dunkle Dagligstue
Oplærtes til mod Himlene at skue.
Den gamle Bog mig trolig havde fulgt
Paa Jyllands Heder, Lavinds Blomsterenge,
Men dog, des værre, en Gang alt for længe
Dens blanke Lys var for mit Øje dulgt.

Jeg den oplod —, og hvor mit Øje faldt,
 Der fandt det ogsaa uden Leden alt:
 Du Død! hvor er din Brod?
 Hvor Helvede! din Sejer?
 Vor Synd er Dødens Brod,
 Og Loven Broddens Styrke;
 Men takket være Gud,
 Som os ved Jesum, Herren,
 Har Sejer givet nu!
 Og derfor Brødre, staa som Klippeblokke!
 Ej lader eder ryste, ja, ej rokke!
 Udretter flitteligt det Herrens Værk!
 Vel vidende, at ej forfængelig
 Den Gjærning er, som Herren valgte sig.

(1. Kor. 15, 55 ff)

Jeg rejste mig, alt som en Blomst, der mat
 Sit Hoved har i Dagens Hede sænket,
 Men kjæk den løfter udi Sommernat,
 Af mild og kvægsom Himmeldug bestænket.
 Nu Kirketaarnet løfted sig deroppe
 Ved Grinebakken mellem Asketoppe;
 Blandt hine Aske leged jeg som Dreng,
 Og slumred under dem saa sødt i Eng;
 Men hvad er disse dunkle Barneminder
 Mod lyse Anelser om Manddomsfærd!
 Saa mangt et Baand til Kirken hist mig binder.
 Det skjøreste er, at jeg døbttes der,
 Det stærkeste, at Gud mig sendte did,
 Og, hvor min Fader i saa lang en Tid
 Gudfrygtig talte Herrens rene Ord,
 Nu jeg skal tale til det aabne Hjerte,
 Velsigne Folket fra det høje Kor,
 Med Ordets Balsam lindre Sjælens Smerte,
 Hvad jeg mon tale under hvælvt Bue,
 Og hvad jeg taler i den lave Stue,
 Mig selv kan røre, glæde og husvale;
 Thi ikke min, men Herrens egen Tale
 Det er, som mig udgange skal af Mund,
 Og trænge stærkt til dybe Hjertegrund.

O, det er kvægende, min Ven! at vide
 Et Ord, hvorpaa man selv kan sikkert lide.
 Slet ingen Tanke er saa trøsterig
 Som den, at ej derved forfængelig
 Vor Gjærning er, thi den er Herrens egen.
 O, gid det Mod, den Fred, som strømmed ind

Ved denne Vished udi Sjæl og Sind,
Og ved *din* Vandrings Maal maa dig opfylde.

Saa rejs da, Ven! og tro min stille Tanke
Dig følge skal, hvor vidt du end maa vanke!
Og ofte vil jeg knæle for det høje
Med Bøn, at han oplade vil dit Øje,
Saa gennem Kristi ringe Klædedragt
Du klarligt ser den indre Guddomspragt.
O, da blev du en Jesu Kristi Kjæmpe,
Som skulde med din Tordenrøst neddæmpe
Det hæse Skrig af tusind usle Dværge,
Som mene, deres Muldvarpskud er Bjerger,
Og løftede paa Tærne »belè«
Alt, hvad de ej fra Dværgebakken se.«

Kapitel IX

BRØDRENE PAA GUINEAKYSTEN

DE MANGE Præster i den grundtvigske Slægt havde hidtil fulgt den slagne Landevej fra Eksamensbordet og ud i en Præstegering paa Landet.

Det lyder derfor som et sælsomt Eventyr med de to Brødre, Jakob og Niels, der begge endte deres Dage fjernt fra Danmark som Præster ved de danske »Etablissement« paa Guineakysten.

Vi skal i det følgende høre nærmere om disse to Brøders sælsomme Skæbne.

Der findes den Dag i Dag en gammel Dør paa Grundtvigsmuseet i Udby Præstegaard, hvor Jacob Ulrik Hansen Grundtvig har skaaret sit Navnetræk med Fødselsdato 1775.

Han kom til København i 1795 og begyndte sine Studeringer. Hans Fader sad ogsaa dengang i trykkende økonomiske Kaar, saa det er sandsynligt, at Sønnen kun fik ringe Støtte hjemmefra. Dette kunde det tyde paa som Begrundelse for, at han i 1797 indgav en Ansøgning til Missionskollegiet om at maatte blive antaget som vordende Missionær i Grønland.

Som saadan havde man nemlig forskellige Stipendier og Regensen for at opmuntre til nævnte Gerning. Som Regel gaves disse økonomiske Fordele kun til Kandidater, men da man ventede, at der skulde udsendes en Missionær i Foraaret 1798 — og ikke havde nogen i Beredskab dertil — blev Jakob Grundtvig alligevel antaget dertil. Det var den 16. April 1797.

Sin teologiske Embedseksamen fik han allerede i Januar 1798, ganske vist ogsaa med den daarligste Karakter — non contemendus — men den var sikkert ogsaa taget i Hast med den forestaaende Udrejse in mente.

Døren i Museet.

Det blev imidlertid ikke til noget med Grønland, da man — uvist af hvilken Grund — ikke fik Brug for ham før »om et Par Aar«, og saa længe vilde han ikke vente. Dette havde ogsaa en menneskelig Grund. Jacob Grundtvig havde nemlig forlovet sig med en Datter af Degnen i Pedersborg ved Sorø, Anna Marie Adolph, som han formodentlig havde lært at kende i København. Hun var ikke helt ung, 5 Aar ældre end han, saa det var magtpaaliggende for ham at faa Embede og blive gift.

Nu var Udsigterne for en Kandidat med laveste Karakter ikke gode. Tanken om at søge Præsteembede paa Guineakysten i de danske Kolonier dør meldte sig; thi havde man været i Embedet i 4 Aar, kunde der ventes Befordring til et ordentligt Præsteembede i Hjemlandet.

Nu traf det sig netop saaledes, at Embedet som Præst ved »de danske Etablissement paa Kysten af Guinea« var ledigt paa det Tidspunkt. Det var det forøvrigt ret ofte — af forskellige Grunde. Undertiden skete det, at Præster, der blev udnævnt, blev betænkelige, medens de gik og ventede paa Skibslejlighed, og trak sig tilbage. Og kom de endelig derover, saa var der en Del af dem, der ikke kunde taale det usunde Klima og døde meget hurtigt.

I de nærmest foregaaende Aar var det f. Eks. gaaet saaledes: September 1795 blev Poul Quist udnævnt til Præst paa Guinea-Kysten; der blev først Skibslejlighed et Aars Tid efter, og da han endelig kom af Sted, blev han syg og maatte gaa i Land i Norge.

Han indgav efter nogen Tids Forløb Ansøgning om at maatte blive fritaget for Embedet, da han var for svag til at rejse, og efter lang Betænkningstid indstillede »Rente- og Generaltoldkammeret«, hvorunder de guineiske Forhold da var henlagt, ham til Afsked — i September 1797.

Kammeret anmodede derpaa Biskop Balle om at udpege en passende Kandidat til Embedet. Men det var lettere sagt end gjort. Balle svarede, at alle de bedste Kandidater undslog sig af Frygt for Klimaet. Kun tre var villige, og af dem blev saa een ved Navn E. C. Schnabel Randrup antaget; men da han havde tænkt sig om et Stykke Tid, fik ogsaa han Betænkeligheder og trak sig tilbage. Hans Læge gav ham Attest for, at han var for svag til at leve i et saa usundt Klima.

Kammeret skrev straks til Biskop Balle om at forespørge hos en Student Lohmann, der havde søgt sammen med Randrup, hvorvidt han var villig til at tage til Guinea; men Lohmann var ikke til at opspørge. Derimod kunde Balle (Novbr. 1797) meddele, at en Kandidat Røding var villig til at gaa til Kysten. Men heller ikke Røding kom af Sted — uvist af hvilken Grund — og i Foraaret 1798 stod man saaledes paa bar Bund i Spørgsmaalet.

Jakob Grundtvig havde sikkert igennem sin Onkel, Biskop Balle, faaet at vide, hvorledes Sagerne stod. Han besluttede at gribe Chancen.

Den 3. April holdt han sin Dimisprædiken, som han fik 1. Karakter for, og den 19. April indsendte han en Ansøgning om

at maatte komme i Betragtning ved Besættelsen af Embedet, »saasom jeg baade har Lyst dertil og forsikrer, at det er mit alvorlige Fortsæt at vedblive det den bestemte Tid.«

Balle indsendte Ansøgningen med følgende Paategning: »Omsider finder man en Kandidat, som for Alvor vil paatage sig at gaa som Præst til Guinea, og for hvis Sædelighed, kristelige Tænkemaade og gode Læregaver jeg tør indestaa.«

Det var desværre ikke altid, Balle kunde indestaa for de Kandidater, som søgte dette Embede; det var undertiden Folk, som var lidt anløbne.

Den 27. April 1798 fik Jakob Grundtvig sin Udnævnelse; samme Dag blev han ordineret af Balle, og den 22. Maj meddelte Kammeret ham, »at Skibsreder, Kaptajn Lind lod udruste et Skib til Guinea-Kysten, og at Grundtvig skulde forhandle med ham om sin Overfart.«

Dermed var forsaauidt den Sag i Orden; men saa var der Anna Marie; hvad skulde han gøre med hende? De to Kærestefolk besluttede at holde Bryllup, inden han rejste. For det første maatte en Guinea-Præst ofte vente paa Skibslejlighed i lange Tider. Skulde det ogsaa ske med ham, saa kunde de i hvert Fald være sammen i Ventetiden, og for det andet var der maaske den Mulighed, at hun kunde følge ham, naar de først var blevet gift. Og saa holdt de da Bryllup.

Jakobs Fætter, Hans Jørgen Grundtvig, Søn af Præsten paa Sejerø, der dengang var personel Kapellan ved St. Nikolaj Menighed i København, viede dem den 5. Juni i Frederiksberg Kirke.

Imidlertid havde Jakob Grundtvig i Henhold til Kammerets Opfordring forhandlet med Kaptajn Lind om Skibslejlighed. Det trak ud paa Sommeren, og endnu var intet afgjort. Grundtvig begyndte at blive utaalmodig. Han havde halv Gage, medens han gik og ventede paa at komme af Sted; men den kunde han ikke leve af, nu da han havde faaet en Hustru at forsørge. Han søgte i Juli at faa bevilget fuld Gage, men det blev afslaet, og hans Hustru blev nødt til at tage hjem til sin Fader i Pedersborg.

Han fik heller ikke Tilladelse til at beregne sine fire Tjenestear fra sin Kaldelses Dato; de skulde regnes fra hans An-

komst til Guinea, skønt han mod sin Vilje gik og ventede herhjemme.

Nu var han ikke fri for at være noget vred. Han skrev til Kammeret (4. August), at naar det ansøgte ikke kunde bevilges, saa tillod han sig, da han havde samme Løn som grønlandsk Seminarist og »blot søgte dette Embede, fordi han ikke kunde komme saa hastigt af Sted til Grønland, som efter Løfte til Guinea« — at ansøge Kammeret om, at det vilde indstille til det danske Kancelli, at han blev befordret til et Embede herhjemme. — Men Kammeret svarede, at der nok blev Skibslejlighed hen paa Efteraaret; det kunde derfor ikke anbefale hans Andragende.

Men der blev ingen Skibslejlighed til Guinea om Efteraaret, og saa skrev Jakob Grundtvig igen til Kammeret og det i ret skarpe Udtryk: Han kan ikke blive ved med at leve paa halv Gage, »havde jeg,« skriver han, »før min Kaldelse vidst, at jeg skulde være forbunden til at rejse, enten der gaves Lejlighed kort eller længe efter den Tid, havde jeg næppe været saa desperat at forlade min Tur til Grønland for at smeltes paa Kysten.«

Da han ikke kan faa fuld Gage og ikke kan komme af Sted, fremsætter han paany sit Ønske om at blive befordret til et Embede herhjemme. Det hjalp endelig. Under 14. November bevilgede Kongen ham fuld Gage.

Da Jakob Grundtvig levede paa Ventepenge, maatte han selvfølgelig være rede til at besørge forefaldende gejstligt Arbejde, naar det forlangtes.

I Begyndelsen af Oktober fik han fra Biskop Balle Tilsigelse om, at han indtil videre skulde forrette Præstetjeneste i Roholte Sognekald i Sydsjælland, hvor Præsten var død. Her tilbragte han saa Vinteren 1798—99.

Ud paa Foraaret 1799 fik han Bud om, at han den 28. Marts havde faaet en lille Datter. Hun blev hjemmedøbt en Uge efter og fik Navnet Cathrine Marie efter hans Moder.

Den 29. Maj skulde Daaben bekræftes i Kirken. I den Anledning kom Jakob Grundtvig over til Pedersborg og havde med sig Pastor Biørnsen, den nye Sognepræst i Roholte. Endvidere kom Præstekonen fra Udby for at bære sit Barnebarn; det var jo det første. Jakobs Søster, Ulrikke Eleonore, der var fulgt med Moderen, »stod hos«.

Nu var der gaaet over et Aar, siden Jakob Grundtvig havde faaet sin Udnævnelse, og endnu gik han og ventede. — Men endelig, en af de sidste Dage i Juni, skrev Kammeret til ham, at han kunde komme med et af Kaptajn Linds Skibe. Han maatte selv forhøre hos Vedkommende, naar Skibet skulde afgaa.

Grundtvig skrev straks og forhørte angaaende Afrejse, men Kaptajn Lind svarede, at det kunde jo være ham det samme, da han ikke skulde med; Lind havde allerede skrevet til Kammeret, at han aldeles ikke kunde tage imod ham, da han havde hørt, at han vilde have Hustru og Barn med; dem var der paa ingen Maade Plads til.

Det forholdt sig virkelig saaledes, at Grundtvig havde bestemt sig til, hvis det kunde lade sig ordne, at tage Hustru og Barn med. Og saa blev han affærdiget paa denne brøsigte Maade! Det vilde han ikke finde sig i.

Den 17. Juli sendte han Kammeret en Skrivelse, hvori han erklærede, at han ganske vist endnu var villig til at rejse, men at han efter at have ventet $1\frac{1}{4}$ Aar, ikke mere kunde gøre det paa de oprindelige Vilkaar. Han stiller derfor nu følgende Betingelser: 1) at han maa tage sin Familie med og faa anvist ordentlig Lejlighed til dem paa Skibet; 2) at Tjenesteaaene maa regnes fra Kaldelsesdatoen; 3) at han maa nyde fuld Gage og saa for den Tid, som gik forud for den kgl. Bevilling af 14. November 1798; 4) at han maa faa anvist Penge til Hjemrejsen; skal han gaa og vente paa at komme hjem med et af de Skibe, Kammeret fragter, kunde han blive udsat for at maatte vente længe, da de gik saa uregelmæssigt! 5) da hans Formand i Embedet, Meyer, har maattet gaa hjemme i 3 Aar og vente paa Befordring, saa beder han om at maatte faa en Kopi af det kongelige Løfte om »hastigen Befordring«; den kunde han saa fremlægge ved sin Hjemkomst,

Kammeret svarede herpaa kort og godt saaledes: 1) Vil Grundtvig have sin Familie med, maa han selv sørge for deres Overfart; 2) Tjenestetiden skal regnes fra hans Ankomst til Guinea; 3) der kan maaske ydes ham fuld Gage fra nævnte Tidsrum; 4) det guineiske Raad skal sørge for hans Hjemrejse; Penge der til kan han ikke faa; 5) Løftet om Befordring staar i hans Kaldsbrev.

»Kammeret venter,« hedder det videre, »inden faa Dage at modtage Deres bestemte Erklæring, om De vil udgaa til Deres Embede med det Skib, som i Begyndelsen af næste Maaned bliver sejlfaerdigt til Kysten.«

Grundtvig maatte bøje sig, beklagede, at han ikke kunde faa sin Familie med, men erklærede sig villig til at rejse. Han bad om, at hans Hustru i hans Fraværelse maatte hæve Halvdelen af hans Gage (5 Rdl. Kvartalet). Den 7. August kunde Kammeret meddele Kaptajn Lind, at Grundtvig vilde med; samme Dag sendte det hans Instruks, i hvilken det fremhævedes, at en af hans Hovedpligter er »at paase Ungdommens tilbørlige Undervisning!« — Omkring 1. September afgik Skibet »Generalinde Schimmelmann« — Kaptajn Mortensen — paa sin lange Rejse.

Foruden Grundtvig var der følgende andre Passagerer: En Botaniker Thonning, en Kirurgus Schwartzacher, to Sergeanter, Briand og Blitz, en Konstabel Berger og en Bøssemager Meyer.

Der var kneben Plads om Bord, kun Grundtvig var Kahytspassager, medens Botanikeren og Kirurgen maatte logere og spise sammen med Mandskabet. Rejsen forløb heldigt, og den 12. Januar 1800 naaede man til Hovedfortet Kristiansborg paa Guinea-kysten.

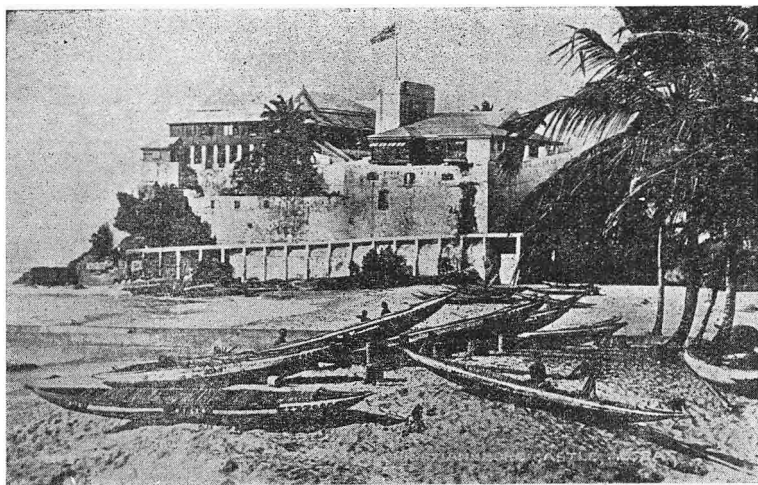
Forinden der fortsættes med at fortælle om Jakob Grundtvigs videre Skæbne, skal hidsættes en kortere Beretning om de danske Kolonier paa Guineakysten*).

I det 15. Aarhundrede begyndte Portugiserne den Række Opdagelsesrejser langs Afrikas Kyst, som førte til, at Vasco da Gama fandt Søvejen til Indien i 1498.

1482 begyndte Portugiserne at anlægge Forter og Handelsstationer paa Guineakysten og at handle med de Indfødte. Navne som Slavekyst, Guldkyst, Elfenbenskyst og Peberkyst — der anvendes den Dag i Dag — fortæller, hvilke Handelsvarer man fik fra de forskellige Dele. Guldet og Slaverne var de mest værdifulde.

I Længden tillod de andre søfarende Nationer selvfølgelig ikke Portugiserne at være alene om »Rovet«. Først kom Holænderne og Englænderne til, senere ogsaa Franskmænd, Sven-

*) »Et Besøg paa Guineakysten« af Lektor Sophie Petersen.

Christiansborg Castle nær Accra.

skere og Danskere. — Det skete omkring Midten af det 17. Aarhundrede, at nogle Købmænd i Glückstadt i Holsten stiftede »Det afrikanske Kompagni«.

De begyndte med at anlægge »en Handelsloge« i Nærheden af det nuværende Accra. 1661 tog man fat paa Opførelsen af et Fort, efter at man af den lokale Høvding havde købt Stedet, det skulde ligge paa, for 7 Guldmark. De nødvendige Bygningsmaterialer maatte hentes fra Danmark, og det tog 9 Aar at opføre Fortet, som efter Christian V fik Navnet Christiansborg.

Forbindelsen mellem Europa og Afrika var i de Tider daarlig, og da Kommandanten paa Christiansborg i 1679 havde været uden Efterretning fra Danmark i to Aar, solgte han ganske rolig Fæstningen til Portugiserne, og først 1683 blev den atter købt tilbage.

10 Aar senere blev Fæstningen ved List erobret af en indfødt Slavehandler. Han spadserede i Spidsen for 80 ubevæbnede Negre ind i Fæstningen, hvis Besætning ved Sygdom var indskrænket til kun 25, og købte Flintebøsser. Derpaa bad han, om hans Folk blot lige maatte have Lov til at prøve Bøsserne, hvorefter Negrene, som havde Kugler gemt paa sig, ladede Bøs-

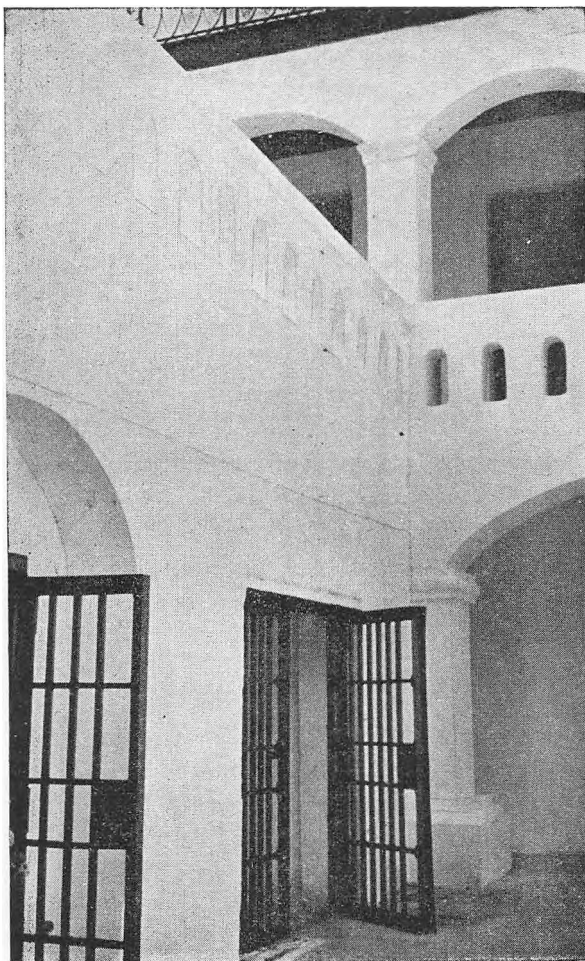
serne og vendte dem mod de Danske. I Løbet af et Øjeblik havde Negrene Magten i Fæstningen. Kommandanten flygtede til det nærmeste hollandske Fort, medens Slavehandleren iførte sig hans Gallauniform. Et helt Aar regerede Negrene paa Christiansborg og lod ved enhver tænkelig Lejlighed Kanonerne salutere. Og for en Sum af 3000 Rigsdaler maatte vi Aaret efter købe Fæstningen tilbage.

Der kom meget Guld til Danmark fra Christiansborg, og fra 1688—1747 bar vore Dukater paa Bagsiden et Billede af Fæstningen og Ordet »Christiansborg«. Den første af disse Dukater møntedes allerede 1657, da det første Skib kom til Danmark med Guld; den bærer et Billede af Skibet og Ordet »Tandem« (endelig). Den var en Julegave fra Frederik den III til hans Dronning.

Christiansborg var Hovedfortet, hvor alt, hvad de andre danske Forter og Loger (Augustenborg, Fredensborg, Kongenssten, Prinsenssten og Prøvesten) opkøbte af Negrene, samledes, og paa Christiansborg Red ankrede baade danske og fremmede Skibe. Af Negrene købte vi Guld, Elfenben og Krydderier, men den vigtigste Handelsvare var dog Slaver, som førtes til Vestindien og solgtes der. Handelen var Byttehandel, og der betaltes med alle Slags Varer: Tøjer, Messing og Kobberving, Glasperler, Spejle, Brændevin og Ammunition.

Forterne laa alle nær Christiansborg og var ligesom dette blændende hvide og anselige Bygninger. Da alt Byggematerialet har maattet hentes fra Danmark, er det i Virkeligheden imponerende, at man har kunnet bygge saa meget. Hertil kom yderligere den Vanskelighed, at alle Varer maatte opløses paa en aaben Kyst.

Paa Guineakysten blæser Sydvestmonsunen og sender Atlanterhavets Bølger ind mod Stranden, hvor de brydes af Verdens vældigste Brænding, »Calemaën«, som den kaldes. Man kan høre dens Brus viden om, og til Tider er den saa stærk, at Landing er umulig. Der bruges særlige, stærkt byggede Brændingsbaade, som ros af 10—12 kraftige Negre. De ror hele Tiden af alle deres Kræfter, medens den, som passer Roret, raaber og skriger for at angive Kursen og gøre opmærksom paa de Bølger, der skal benyttes. Baaden løftes op af Bølgen, synes et Øjeblik at

Indgang til Slavefængslerne. [Christiansborg.

balancere paa dens Top, for derefter at synke ned i Bølgedalen. Paa den Maade naar man gennem Brændingen, hvorefter Baa-den sættes paa Grund inde paa Stranden, og de indfødte bærer Varer og Mennesker i Land.

Det gik ret smaat for det dansk-afrikanske Kompagni, og i 1672 blev det forbundet med det nyoprettede vestindiske Kompagni, og dets Opgave blev at forsyne vore nyerhvervede Ko-

lonier i Vestindien med Slaver, men 1755 ophævedes Kompagnierne, og Staten købte og overtog alle Besiddelserne paa Guineakysten og i Vestindien.

Der blev nu gjort flere Forsøg paa at anlægge Plantager paa Guineakysten, dels for at tjene Penge derved, dels for at skaffe gode Forhold for de indfødte. En dansk Læge, Poul Isert, var især ivrig i denne Sag. Han havde været Læge paa Guineakysten i Aarene 1783—87, rejste saa over Vestindien hjem til Danmark, og tog igen til Guinea det følgende Aar. Under sit Ophold derude sendte han en Række Privatbreve hjem; disse foreligger i Bogform og er overordentlig interessante baade gennem deres mange Oplysninger om Guinea og ved hele deres friske Stil.

I Guinea begyndte han ved Negrenes Hjælp at rydde Urskov og dyrke Bomuld, Tobak, Indigo og Køkkenurter. Negrene var hjælpsomme og taknemmelige, men faa Maaneder efter Koloniens Grundlæggelse blev Isert angrebet af Feberen og døde. Kort efter fødte hans Hustru en lille Pige, men baade hun og Barnet døde nogle Maaneder senere. Ingen kunde fortsætte Iserts Arbejde, og Plantageanlægningen blev ikke til noget.

I 1803 ophævede Danmark som det første Land i Verden Slavehandelen. Derved mistede Guineakysten sin handelsmæssige Betydning, nu der intet Afsætningsmarked var for Negerslaver. Kolonierne gav i de følgende Aar stadig Underskud, og man bestemte sig til sidst til at sælge disse besværlige Kolonier. Det skete i 1850, hvor England betalte Danmark 10.000 Pund eller 180.000 Kr. for alle de den danske Krone tilhørende Forter og Handelslagre paa Guineakysten.

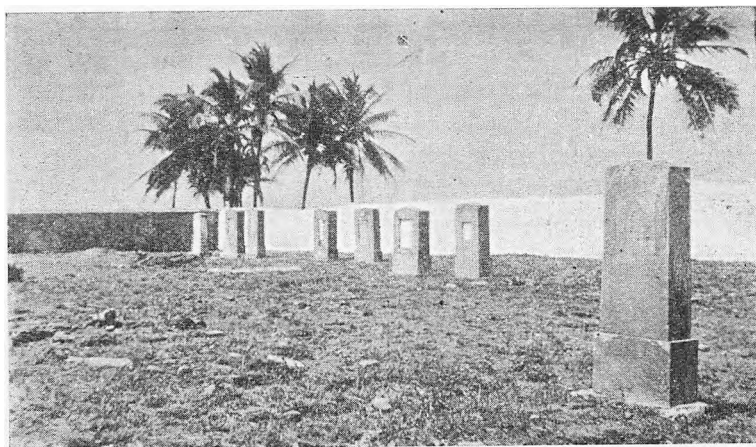
I Dag hedder Fæstningen derfor Christiansborg Castle. Indgangen til Fæstningen bevogtes af en Negersoldat fra »The Goldcoast Regiment«, og alt synes saa fjernt som muligt fra Danmark. Men nærmer vi os Porten, ser vi over Indgangen Christian VI's kronede Navnetræk og Aarstallet 1790, og inde i Porten ligger en Ligsten med Navnet paa en dansk Guvernør, som faldt i Kamp for Fæstningen. I Slotsgaarden fører en Trappe op til en Bastion med fire Meter tykke Mure; den er forsynet med Skydeskaar og Skoldehuller, ogsaa den bærer Christian VI's Navn. Til højre for Indgangen ligger det gamle Slotskapel med

Aarstallet 1791 over Portalen, og oppe paa Bastionen finder vi danske Bronceanoner, hvorpaa der staar 1752 og 1780.

I Slotsgaarden er der nogle Porte, forsynet med svære Jerngitre. Man ser gennem dem ned i de skumle Fængsler, hvor Neger-slaverne stuedes sammen, efter at de var fanget i Ashantis Skove, og gemtes til de store Slaveskibe kunde sejle dem over til Vestindien.

Taler man med Negersoldaten oppe paa Bastionen og fortæller ham, at man er dansk, vil han straks gøre én opmærksom paa, at nogle af hans Venner nede i det lille Christiansborg Settlement ved Foden af Fæstningen har danske Navne. En dansk Guvernør ægtede 1810 en Negerkvinde. Fra dem nedstammer i 4. og 5. Generation Familien Swanekiær, som med Stolthed fremviser deres Stamfader, Guvernør Swanekiærs Vielsesattest, hans Bibel og Huspostil. Brylluppet stod i Christiansborgs Slotskapel.

Familien Swanekiær er »Cocodealers«, Handelsmænd i Kakao, Guldkystens nuværende Hovedeksportvare. Den opkøbes af Handelsmændene hos Negerhusmændene, der ejer de mange smaa Plantager inde i Landet, og sælges til engelske Købmænd, der saa eksporterer den. — Lidt uden for Settlementet, nær ved Havet, ligger Resterne af den gamle danske Kirkegaard, og endnu staar de gamle Gravstene med Navne fra den Tid, da

Den gamle, danske Kirkegaard nær Christiansborg Castle.

Danmark ejede »de danske Etablissementer paa Kysten Guinea«. Stenene taler deres tavse Sprog om det usunde Klima og de mange, som hurtigt endte deres Dage herude.

Jakob Grundtvigs og hans Broders Gravsten findes ikke mere, men f. Eks. Præsten Theodor Sigfred Franck, f. 1812, kom til Guinea December 1842, død Februar 1843, altsaa efter knap 3 Maaneders Ophold. Fanny Louise Hansen, f. Mehren, f. 1820, død 1845 efter 6 Maaneders Ophold der. Guvernør Wilckens, død 1842, samme Aar, som han kom derud. Johanne Henriette Hatting, f. 1810, død 1833 i April, ankommet til Guinea i Februar samme Aar — og mange, mange ukendte.

Klimaet paa Guineakysten var selvfølgelig dengang det samme som nu, hedt og fugtigt; men man forstod ikke at værge sig mod Menneskets værste Fjende i Troperne, Moskitoen, som paafører Mennesket Gul Feber og Malaria, dødelige Sygdomme, der hurtigt gør det af selv med stærke Naturer. Man kendte ikke de Kininpræparater, som er af saa uvurderlig Betydning i Kampen mod disse Sygdomme. Endvidere tog man ikke tilbørligt Hensyn til de hygiejniske Foranstaltninger, som er nødvendige for Europæere for at holde ud i Troperne: luftige Værelser, Gennemtræk, kogt Drikkevand o. s. v.

Derfor var Dødelighedsprocenten kolossal stor. Guldkysten er nu ligesom i Fortiden »de sortes Land«, men under det engelske Styre er mange af Negrene blevet højt oplyste og kultiverede. De ekspederer i Bankerne og paa Posthuset, hvor man kan købe de smukke Frimærker med Billeder af Christiansborg, og paa Apoteket faar man nu de nødvendige Kininpræparater udleveret af sorte Farmaceuter.

Men saaledes var det altsaa ikke, da Jakob Grundtvig i Aaret 1800, den 12. Januar, ankom til Christiansborg.

Imidlertid tog han med Kraft fat paa sin Gerning. Kun et Par Dage efter, at han var ankommet, kunde det guineiske Raad i en Indberetning (15. Jan.) skrive til Kammeret: »Grundtvig og Thonning (Botanikeren) har allerede begyndt deres Forretninger med megen rosværdig Iver«.

Allerede i April sender Grundtvig Kammeret en længere Indberetning om Skolevæsenet paa Stedet: »Da jeg efter min Ankomst den 12. Jan. her til Fortet overhørte den herværende Ung-

dom, som er mellem 50 og 60 i Tallet, hvor vidt deres Kundskab i Religionen strakte sig, var det ikke at mærke, at her havde været nogen Præst i de sidste to Aar, ja ikke engang nogen Skoleholder, den her dog er, men helt maadelig.

Jeg fandt dem saa uvidende, at endog de fuldvoksne iblandt dem ej engang kan stave ret, langt mindre læse i en Bog, naar jeg blot undtager 5 à 6, som dog nogenledes kan begge Dele.

Aarsagen til denne store Uvidenhed har jeg undersøgt og erfaret at være denne: Skoleholderen her er lidet klogere end Børnene, og har ikke mere Respekt iblandt dem, end at de undertiden har sat sig op imod ham, og ikke lært mere, end de selv har villet, og skønt det var hans Pligt, tillige med Undervisning, at forplante det danske Sprog, hvilket han er nogenledes mægtig, iblandt dem, saa har han dog, i det mindste siden min Formands Bortrejse herfra, stedse talt Negersk i Skolen, hvorover Børnene ligeledes staar langt tilbage heri (∴ i Dansk). — Her kendes altsaa saare ringe Spor af, hvad Flid min Formand kan have anvendt paa Ungdommens Undervisning.

For at søge at raade Bod paa den overhaandtagende Vankundighed, har jeg, i Følge Kammerets Ordre, udvalgt fire Drengene af gode Naturevner og ikke uvidende i vort Sprog, af hvilke en er 20 Aar, en anden 18 og de tvende andre hver 15 Aar gl.

Det kongelige Raad her har bifaldet mit Valg, og søger at gøre alt muligt for at fremme Hensigten. Vel synes Meningen af denne Kammerets Ordre til mig at være: at disse fire skal vælges af den allerede konfirmerede Ungdom; men det er paa ingen Maade at formode at danne dem til duelige Subjekter hertil; thi de er altfor meget hengivne til negerske Sæder, som er saare stridige med vore.

Derimod har Raadet efter mit Forslag gjort den Anstalt: at disse fire unge Mennesker faar deres Ophold her paa Fortet, for at de stedse kan være under min Opsigt, og ikke tillades nogen unødvendig Omgang med Negrene.

Straks efter deres Antagelse har jeg modtaget dem paa mit Værelse i daglig privat Information, for at give dem den tilbørlige Undervisning, saavel i Skrivning og Regning som i Religionen og vort danske Sprog; og jeg haaber, hvis mit Helbred vil tillade det, hvilket for nærværende Tid desværre ikke er af

det bedste, ved utrættelig Flid at bringe det saa vidt med den ældste, at naar han til næstkommende Konfirmation er konfirmeret, jeg da under min idelige Opsigt i Skolen kan overlade ham den halve Del af Børnene, og lade den nuværende Skoleholder beholde den anden halve Del, og saaledes, efterhaanden som de andre tiltager i den fornødne Undervisning, dele Børnene imellem dem, at hver Skoleholder ikke fik større Antal, end han kan overkomme, og som man kan formode, at han kan gøre forønsket Fremgang med; thi det er ikke muligt, at een Mand alene kan gøre betydelig Fremgang, naar han har saa mange at læse for.

Jeg tror derfor, at i Stedet for at sende en saadan Skoleholder til hvert Fort, det var bedre at lade dem blive her ved Hovedfortet, hvor der er saa mange Børn, og at der altsaa ikkun var een Skole, som Præsten kunde have daglig Opsigt med; thi der er sjældent paa noget af de andre Forter flere end to à tre Børn, og naar disse kom til den Alder, at de skulde begynde at gaa i Skole, maatte de, som hidindtil er sket, komme her til Fortet.

Hvad Skolebørnenes Undervisning i øvrigt for nuværende Tid angaar, da har jeg straks sat den paa en alvorligere Fod end hidtil, ved dels at holde over den tilbørlige Orden, der bør herske, hvilket de ikke kendte noget til, dels ved selv at forestaa Undervisningen, som jeg efter min Pligt ikke bør overlade til en maadelig Skoleholder alene.

Iblandt den ukonfirmerede Ungdom har jeg fundet henimod 30, hvilke i Henseende til deres Alder allerede burde være konfirmerede; disse har jeg, de daglige Skoleundervisninger uberegnet, antaget til 3 Timers privat Undervisning paa mit Værelse hveranden Dag.

Men med disse voksne Mennesker vil man næppe, uagtet den bedste Flid, gøre saadan Fremgang, som man for Eftertiden kan vente at gøre med de yngre, naar Skolen bliver holdt paa den rette Maade.

Skal jeg skrive noget om vores Bibliotek her, da maa jeg tilstaa, at det for det meste bestaar i smaa Stykker, som Kakelakker og Møl har ladet tilovers fra deres Graadighed; det var derfor meget at ønske, at GeneralToldkammeret ogsaa i den

Henseende vilde være af den Godhed at tænke paa os, ved med første Lejlighed at tilsende os nogle Bøger, f. Eks. 70 à 80 Eksemplarer af A. B. C.-Bøger, et lige Antal Katekismer, ligeledes af de ny udkomne evangelisk-kristelige Salmebøger, Lærebøger, nogle Bibler, et halvt Dusin Regnebøger, samt en og anden god historisk og moralsk Bog, som man kunde laane ud blandt Mulatterne, hvorved deres moralske Karakter kunde forbedres; thi en Aarsag, hvorfor deres Moralitet er endnu i sin spæde Barn- dom, er vist Mangel paa Bøger; man finder ikke en Bog hos nogen Mulat, efter den Tid, han er blevet konfirmeret; dette foraarsager nødvendig, dels at de glemmer, hvad de i deres Ung- dom har lært, dels at de ikke kan opmuntre deres Børn til kri- stelige Dyder, og altsaa falder tilbage til det afskyelige og nar- agtige Fetisseri*), som Negrerne selv øver; men ingen af de Bø- ger, som Kammeret vilde have den Godhed at sende hertil, bør ordentlig indbindes; naar de blot hæftes i Karduspapir uden Lim, saa fortæres de ikke saa hurtigt.

Et Forslag til Moralitetens videre Befordring iblandt Mulat- terne vil jeg her tillige fremsætte, da jeg tror, samme kunde fortjene Kammerets Opmærksomhed: det nemlig, at den her brugelige Callisaren (∴ at leve i Utugt med) med Mulatinder- ne burde ganske ophæves.

Vel blev det i Biskop Worms Tid tilladt Blanke her ved Forterne under visse Betingelser at callisare med Negerinder; men det burde ikke finde Sted med Mulatinder, som er Kristne; desuden er uden Tvivl Omstændighederne meget forandret siden den Tid. Nu er Antallet af Mulatter og Mulatinder omtrent lige, hvilket det formodentlig ikke har været paa den Tid.

Efter min Mening burde Mulat-Slægten derimod leve i ordent- lige Ægteskaber, ligesom Europæerne; derved vilde Børneopdra- gelsen vinde anselig og deres eget Vel unægtelig befordres. Men for i Begyndelsen at indføre Orden iblandt dem, udfordredes vel en Opmuntring, f. Eks. et lidet Tillæg i deres Gage eller deslige.«

Allerede i denne Indberetning taler Grundtvig om sit Hel- bred, at det ikke er saa godt. I et senere Brev omtaler han, at han kan mærke, at han lever i et usundt Klima.

*) Fetischisme ∴: Dyrkelse af forskellige Genstande, som man mener er Boliger for Aander og derfor er i Besiddelse af overnaturlige Kræfter.

Det er i det hele taget et fremtrædende Træk i Koloniens Historie med de hyppige Dødsfald og deraf følgende Auktioner over de afdødes Efterladenskaber.

Allerede den 5. Februar — altsaa en Maaned efter sin Ankomst — var Grundtvig med til en Auktion efter en John Clexton; han købte en sort Hat, tre Par sribede Nankinsbukser, fem Veste m. m.

De Dødsfald, som gjorde stærkest Indtryk paa Grundtvig, var vel nok dem, der fandt Sted mellem hans Skibsfæller fra Overrejsen, medens Skibet laa ved Kysten. Den 2. Maj døde Kaptajn Mortensen. Paa Auktionen efter ham købte Grundtvig to Guldærmeknapper, otte Par Silkestrømper, en graa Klædeskjole, et Bordtæppe m. m. Skibslægen, en Dr. Døren, døde den 6. Maj, og to Dage efter Skibets Bødker; den 27. fulgte Konstabel Berge efter.

Alt dette kunde nok vække alvorlige Bekymringer, naar han selv gik og følte sig ilde. Da der den 12. Maj skulde afgaa Skib til Hjemlandet, sendte han med det — foruden et Brev til Balle som sin Biskop, med en Redegørelse for sin Virksomhed — en Skrivelse til Kammeret, og heri udtaler han sig med Bekymring om sit Helbred: »Undertiden kan jeg næsten ikke gaa over Gulvet, og mit Helbred tager daglig betydelig af; her til kommer et bekymret Sind for en lige saa bekymret Kone, Barn og Forældre hjemme«.

Han anmoder derfor Kammeret om, at han maa blive afløst ved Udgangen af August 1801; til den Tid vil han have været ansat som Præst paa Guineakysten i omtrent 3 $\frac{1}{2}$ Aar; at han ikke har virket der saa længe, at han maatte gaa og vente paa Skibsløjlighed i næsten 1 $\frac{1}{2}$ Aar, var jo ikke hans Skyld.

Den midlertidige Guvernør Ahnholm anbefalede Andragendet paa det bedste: »Grundtvig har til Dato vist saa rosværdig og mageløs en Embedsiver, som man kan ønske, og som jeg maa tilstaa ikke at have erfaret — saa alvorlig og utrættelig har han arbejdet især paa Mulatters og Mulatinders Oplysning — i de 14 Aar, jeg har været her paa Kysten.«

Grundtvig henvendte sig en Maanedes Tid efter (den 20. Juni) til Kammeret med Anmodning om, at han maatte faa Erstatning for det Højtidsoffer, som han vilde have faaet, hvis han straks

efter sin Ansættelse var kommet til Guinea (altsaa for et Tidsrum af godt et Aar). Han oplyser, at hvert Højtidsoffer er 8 Unzer Guld; da der var gaaet fire Højtider, blev det 32 Unzer. Endvidere havde der i det samme Tidsrum været 28 Begravelser, som han tilsammen vilde have faaet $3\frac{1}{2}$ Unzer Guld for, hvis han havde været paa Stedet.

»Min Embedsførelse og sørgelige Helbred« — skriver han — »tilføjer mig saa mange Besværligheder, at jeg ikke kan taale mange Næringsсорger«. — Guvernøren anbefalede ogsaa dette Andragende varmt: »Det var at beklage, om en saa fortjent Mand skulde kjæmpe med Næringsсорger. Jeg kan ikke undlade at bevidne for det høje Kollegium, at bemeldte Hr. Grundtvig vedbliver med sin rosværdige Iver i at udbrede sand Oplysning, især hos de unge Mulatter. I Henseende til Skriveriet har Hr. Grundtvig lært Mulatterne mere i den korte Tid, han har været her i Guinea, end der findes Spor til, fra al den Tid (i det ringeste) jeg har kendt til Kysten, som er over 14 Aar.«

Grundtvig gik og tænkte paa at slippe hjem om et Aars Tid. — Han skulde aldrig sætte Foden paa sin Fødeø igen, ikke som gammel Mand lægge sig til Ro og trække det danske »Grønsværstæppe over sin Seng«. Det blev Afrikas tørre, hede Jord, som skulde falde paa hans Kistelaag.

Da Æblerne i Udby Præstegaardshave begyndte at faa røde Kinder i de friske, klare Høstdage, laa han med gustne Kinder under Afrikas glødende Sol og ventede paa Døden.

Ingen Slægtning stod ved hans Leje i de sidste Timer, og ingen tænkte paa ham maaske i de Øjeblikke. Der vilde gaa mange Maaneder, inden de hørte noget om det, som nu skulde ske.

Saa døde Jakob Grundtvig den 3. September 1800 som en ensom Mand, men som en Mand, der havde gjort sin Pligt til det sidste. (Rønning.)

Et Par Uger efter hans Død skrev Ahnholm til Kammeret: »Siden min sidste Indberetning har Etablissementerne mistet den værdige Præst, Grundtvig, som døde den 3. September d. A., en Mand, der forenede det strengeste Levned med den reneste Forkyndelse; især har Ungdommen tabt meget i denne deres Lærer; han drev paa deres Undervisning med udmærket Iver, og de gjorde ligesaa udmærket Fremgang«.

Straks efter hans Død blev hans Værelse paa lovlig Vis forseglet, og allerede 5 Dage efter holdtes der Auktion over hans Efterladenskaber. Dermed var den Saga sluttet. Auktionsfortegnelsen giver en fuldstændig Fortegnelse over hans faa Møbler og hans forskellige Klædningsstykker, lige fra Præstekjolen til Nankinsbukserne.

Præstekjolen og et Bundt af hans skrevne Prædikener købte Guvernøren; Kjolen var vurderet til 8 Rdl., men gik op til 9.

Først i April 1801 kom det Skib, som bragte Budskabet om Grundtvigs Død, til København, og derfra gik det saa ud til en ung Enke med et Barn og et Par gamle Forældre. De skulde aldrig, naar en stille Sommerdag gik til Hvile i Aftenens Fred, kunne gaa ud til hans Grav, sætte sig paa Bænken og tænke paa de Dage, som havde været.

Jakob Grundtvig havde bestemt, da han rejste til Guinea, at hans Hustru og Barn skulde tage til Udby Præstegaard, hvor de blev sat i Pension for 80 Rdl. om Aaret. Da Enken havde faaet Efterretning om sin Mands Død, flyttede hun igen med sit Barn til Faderen i Pedersborg — efter Faderens Fremstilling fordi hun ikke mere kunde betale for sig, og Johan Grundtvigs Økonomi var slet.

Hos sin Fader opholdt hun sig saa i 2½ Aar uden at betale noget for sig. Hun døde den 13. Juli 1802. Før sin Død havde hun bedt Faderen om at beholde Datteren. Af hendes Efterladenskaber skulde han opbevare for Datteren: En Dragkiste og et Guldperle-Halssmykke med hendes salig Mands Portræt anbragt i et Brystsmykke. Det øvrige skulde sælges ved Auktion og det indkomne bruges til at dække hendes Gæld og Udgifterne ved hendes Begravelse; hvad der blev tilovers, skulde Faderen beholde som Vederlag for hendes Ophold i hans Hus.

Adolphs Hustru døde imidlertid 6. Februar 1804, og allerede 4 Maaneder efter giftede han sig igen. Nu greb Johan Grundtvig ind i sin Egenskab af Formynder for den lille Cathrine Marie. Han havde lovet Barnets Forældre i Tilfælde af, at de begge døde, da at tage sig af det. Desuden nærede han Frygt for, at Adolphs anden Kone ikke vilde give Barnet en tilfredsstillende Opdragelse.

Han forlangte derfor at faa Barnet udleveret, da han ønskede at optage hende i sit Hus; men Morfaderen gjorde Indvending

ger, og Johan Grundtvig maatte henvende sig til Biskop Balle for at faa Sagen ordnet.

»Thrine« — som hun hed i daglig Tale — voksede saa op i Udby Præstegaard som en Plejedatter af Familien. Efter Johan Grundtvigs Død flyttede hans Enke (1813) til Præstø sammen med Plejedatteren.

Thrine blev i 1823 gift med et Barnebarn af en af Johan Grundtvigs Søstre, en Købmand Holger Grønvold i Vordingborg. De blev viet af N. F. S. Grundtvig i Vor Frelsers Kirke paa Kristianshavn, men hun døde allerede samme Aar den 5. Oktober uden at efterlade sig Børn. Dermed var Jacob Grundtvigs Slægt uddød.

Vi kommer nu til den anden Broder, der døde som Præst paa Guineakysten, Niels Christian Bang Grundtvig, født 1777.

Han var og blev Familiens sorte Faar. Han var ellers vel begavet, men en urolig Natur med iltert Blod i sine Aarer.

Allerede da han gik i den lærde Skole i Viborg, klager Faderen over, at han, der er den bedst begavede af de to Brødre, bliver bag ude paa Grund af sin Dovenskab. Hans gode Hoved hjalp ham dog saa meget, at han i 1800 fik sin teologiske Embedseksamen med 2. Karakter. Han levede saa foreløbig i København af at undervise og var altsaa i denne Tid sammen med sin yngre Broder Frederik, der blev Student i Oktober samme Aar.

Da Efterretningen om Jakob Grundtvigs Død i Aar 1801 var kommet til Landet, henvendte Kammeret sig igen til Biskop Balle om at give Anvisning paa en Efterfølger i Embedet.

Blandt dem, der meldte sig, var underlig nok ogsaa Niels Grundtvig. Man skulde ellers synes, at Broderens Skæbne kunde have skræmt ham. Efter alt at dømme var det hans medfødte Eventyrlyst, der drev ham. At det skulde være Missionstrang, er der i hvert Fald efter det følgende ingen Grund til at antage.

I December 1801 indgav han sin Ansøgning om Embedet med følgende indledende Ord: »Skjønt dybt nedslaaet over min Broders sørgelige Skjæbne, vover jeg dog i Tillid til det altstyrende Forsyn at tage mig den underdanige Frihed at ansøge det høje Kollegium, at det maatte forundes mig at beklæde min Broders Embede«.

Biskop Balle indsendte Ansøgningen med den Bemærkning, at han ikke havde kunnet opdrive andre Ansøgere end denne, der er ham bekendt som »en duelig og i Forhold anstændig Kandidat. Jeg har læst og hørt en Prædiken af ham, som var kristelig-moralsk, god og opbyggelig, fremført i fatteligt Sprog, med passende Gaver«.

Tonen i denne Anbefaling er jo en Del køligere end den, han gav Jakob Grundtvig. Guvernør Wrisberg, der var paa Orlov i København paa dette Tidspunkt, gav Ansøgningen følgende Paategning: »Solicitanten er en Broder af Præsten Hr. Grundtvig, der haver tjent ved de kgl. Etablissementer i Guinea, hvor han var elsket baade af Europæerne og de kulørte. Det vilde derfor være disse Folk kært, om denne blev antaget som Præst ved Stedet fremfor en anden«.

Den 26. Marts 1802 fik saa Niels Grundtvig sin Udnævnelse. Samtidig blev det ham meddelt, at han skulde særlig tage sig af Skolevæsenet i Kolonien.

Raadet paa Guineakysten havde nogen Tid efter Jakob Grundtvigs Død skrevet til Kammeret: »Efter at Hr. Grundtvig, til ubodelig Skade for Ungdommen, er død, begynder denne nu igen at forfalde til dens sædvanlige Mørke af Mangel paa Lærere. Der er ingen Skoleholder uden Reinholt Kamp, der hverken har Myndighed eller Kundskab nok til at undervise Ungdommen tilbørlig.

De fire unge Mennesker, som Hr. Grundtvig begyndte at danne til Skolelærere med Tiden, kom langt fra ikke vidt nok til at kunne gøre Tjeneste i saa vigtig en Sag.«

Dette var maaske Anledning til, at man besluttede at sende en Lærer derover, og i April samme Aar blev Studiosus Christian Porth konstitueret som Skoleholder og Degn i Kolonien. Denne Mand er imidlertid et godt Eksempel paa, hvad Slags Folk der undertiden meldte sig til »at smeltes paa Kysten« — som Jakob Grundtvig udtrykte sig.

Porth kom af visse Grunde slet ikke af Sted.

Den 29. Juni maatte Niels Grundtvig paa Embeds Vegne meddele Kammeret, at Porth sad arresteret som beskyldt for at være Medvider i en falsk 10 Rdl.-Seddels Forfærdigelse. Det viste sig, at Beskyldningerne var sande. Porth blev ved Hof- og

Statsretten dømt til at have forbrudt Liv, Ære og Gods, men ved en kongelig Resolution blev han benaadet med Forbedringshusarbejde i 2 Aar.

I Juli kom Niels Grundtvig af Sted med Skibet »Kronprinsesse Marie«. Af Kahytspassagerer var der foruden ham en Læge, Hr. Voss, en Præmierløjtnant Hein, en Sekretær E. Schrøder og en Assistent. Omkring 1. Oktober naaede de Fortet Christiansborg.

Niels Grundtvig lader til at have været noget af en Forretningsmand, ja, maaske mere dette end Præst. Han lejede kort efter sin Ankomst et Pakhus og begyndte at gøre Indkøb af Elfenben, Rom m. m.

Da »Kronprinsesse Marie« skulde til at afsejle ved Juletid, havde det for hans Regning bl. a. 5 Elefanttænder til en Vægt af 243 Unzer; i Januar afsendte han 228 Galloner Rom. Af Auktionsprotokollen ser vi, at han ved sin Død efterlod sig et stort Parti Handelsvarer, der var vurderet til omtrent 2500 Rdl., deriblandt var 50 Dusin Spejle, 7 Dusin gulskaftede Knive, 20 Elefanttænder m. m.

Om hans Virksomhed som Præst og Skolemand erfarer vi derimod intet; ingen Anerkendelse, ingen Udtalelser i Guvernørens Indberetninger, kun Tavshed.

Man ser af Jakob Grundtvigs Indberetninger, at det stod daarligt til med Sædeligheden i Kolonien. Han gjorde, hvad han kunde for at forbedre de slappe moralske Forhold blandt dens Beboere. Desværre gik Broderen, Niels, den stik modsatte Vej.

For dog paa Fortet selv at opretholde den sædelige Orden nogenlunde, havde Guvernør Wrisberg forbudt uvedkommende Fruentimmer at opholde sig der om Natten.

Nu skete det, at der den 31. Marts (1803) om Aftenen, kort før Porten skulde lukkes, kom en Negerinde, som forlangte at komme ind, idet hun udgav sig for at være Præstens Tjenestepige. Den vagthavende Underofficer forbød hende Adgang i Henhold til Guvernørens Ordre. Da Niels Grundtvig fik det at vide, gik han ned i Vagten og spurgte, hvad dette skulde betyde, at de nægtede hans Tjenestepige at komme ind.

Underofficeren henviste til Guvernørens Ordre. Grundtvig gik da straks op i Guvernements-Salen, hvor Guvernøren sad i Sam-

tale med forskellige Personer, deriblandt Løjtnant Hein, den forrige engelske General-Guvernør, Mr. Feilde, og den tidligere Guvernør paa St. James Fort, Mr. Ellis.

Grundtvig, der var i stærkt ophidset Tilstand, gik hen til Hein som den vagthavende Officer, og spurgte, hvad det skulde betyde, at man havde nægtet hans Tjenestepige Adgang.

Wrisberg tog imidlertid straks Ordet og erklærede, at det var efter hans Ordre. Grundtvig forlangte da i en heftig Tone at faa at vide, hvad Bemyndigelse han havde dertil. Guvernøren erklærede, at det vilde han ikke argumentere med Præsten om; det var i alt Fald ikke passende Tid og Sted til at drøfte den Sag. Hvis Præsten havde Spørgsmaal at gøre, kunde han komme den næste Morgen. Forøvrigt vilde han minde om det forargelige i, at Præsten, der skulde foregaa andre med et godt Eksempel, ikke undsaa sig for at tage et ungt Fruentimmer til sig om Natten.

Grundtvig forlangte imidlertid at faa sit Spørgsmaal besvaret straks, og da han, trods gentagne Opfordringer, ikke vilde gaa, gik Guvernøren hen, tog ham i Armen og satte ham ud af Salen.

Efter denne sørgelige Affære følger saa en lang Uenighed mellem Guvernøren og Niels Grundtvig med Retsmøder, Anklager og Modanklager, som det er lidet opbyggeligt at beskæftige sig med. Det hele fik en brat Ende ved Niels Grundtvigs ret pludselige Død Natten mellem den 4. og 5. Maj 1803.

Allerede den 5. Maj om Morgenen Kl. 7 mødte Rettens Folk for at forsegle Grundtvigs Efterladenskaber. Fjorten Dage senere holdtes Auktionen. Jakob Grundtvig havde kunnet nøjes med én almindelig Præstekjole. Niels efterlod sig: en Silkepræstekjole, to Stoffes do., en galloneret Stoffes-Præstekjole samt et Sæt Silke- og et Sæt Stoffes-Præstevinger. Det opgjorte Bo beløb sig til 150 Rdl., hvortil Johan Grundtvig meldte sig som eneste Arvetager.

Den 9. Maj sendte Guvernør Wrisberg Underretning til Kammeret om, at Fuldmægtig Bang og Pastor Grundtvig var døde: »Det gør mig ondt at sige, den sidste blev befundet at være et slet Subjekt; hans Opførsel var saaledes, at han blev suspenderet 5 Uger forinden hans Død.« — — »I Henseende til det vakante Præsteembede . . . da maa det tillades mig at anmærke,

at jeg tror, det er bedre aldeles at undvære en Præst i Fremtiden, naar man ikke kan faa en Mand til denne Post, der besidder en god, moralsk Karakter og er af en sagtmødig Tænkemaade; for ellers stifter han mere Skade end Gavn i den liden Cirkel, vi lever i her.«

Dermed var ogsaa denne Gren af den grundtvigske Slægt uddød. — Men han, som skulde føre Slægtens Saga videre, sad paa denne Tid i København og hørte Steffens Forelæsninger over Goethes Poesier*).

*) Rønning: Den grundtvigske Slægt.

Kapitel X SLUTNING

VI HAR NU fulgt »Præstefamilien i Udby« fra Sejerø til Udby og i Guinea. Til Slut skal kun optegnes lidt om den ældste Broder, Otto, der førte en stille og ubemærket Tilværelse.

Han blev født i 1772. Da han blev Student i 1789, slog han — selvfølgelig — ind paa det teologiske Studium og tog i 1794 Embedseksamen.

Med sin gode Eksamen kom han hurtigt i gejstlig Virksomhed, først ved det Harboeske Fruekloster i København, og derefter i 1798 som Sognepræst til Sct. Jørgens og Sct. Ibs Menighed ved Roskilde.

I Marts 1800 kom han til Torkildstrup paa Falster, og her levede han i 23 Aar, indtil han i 1823 blev Præst i Gladsakse, hvor han døde 14. Januar 1843.

Otto Grundtvig var ingen betydelig Mand. De Smaating, han har skrevet, handler mest om gejstlige og økonomiske Emner (f. Eks.: »Er en Forbedring i Religionslærernes Kaar mulig?« — »Om Præstekaldets Deling«). — Men var han ingen stor Mand, saa var han en brav, kærlig Natur, som blev en god Støtte for sine Brødre.

Som Student kom han naturligvis af og til hos sin Onkel, Biskop Balle, og det Bekendtskab han her stiftede med sit Søskendebarn Maria Amalia endte med en Forlovelse og paafølgende Bryllup. Det Hjem, han sammen med hende stiftede i Torkildstrup Præstegaard, blev halvvejs ogsaa et Hjem for Frederik, særlig i Aarene 1803—05. Da Otto døde i 1843, skrev

han følgende kønne Mindedigt: »Ved Broder Ottos Kiste, 21.
Januar 1843«:

»Min ældste Broder og min første Ven,
En ædel Mand er sovet hen,
Og Brodertalerne, om gammel Sæd
I fælles Hjem, hensov dermed.
De Brodertaler er i Hjertets Egn
Som Solskinsvejr og Dug og Regn;
Kærminde-Floren fra vor Faders Gaard
Nu falmer daglig i mit Efteraar.

Men Fred med dig, som var af Verden træt
Og følte Hjemve blandt en fremmed Æt!
Og Fred med alt det ædle under Sky,
Som ældes og fortrænges af det ny!
Der er et dejligt Land med evig Fred,
Hvor gammel Sæd og ægte Kærlighed
Selv i al Evighed forældes ej;
Did gaar vor Slægts den gamle Vej,
Der findes alt i mange Aar
Det bedste fra vor Faders Gaard;
Der, i vor bedste Faders Favn,
Vi samles nok i Jesu Navn!«

Det sidste Vers, N. F. S. Grundtvig har skrevet af Digtet
»Afsked« 1872:

»Derfor Jesus — Kristus Navnet
Prises skal evindeligt:
Af hans Kærlighed omfavnet
Hjærtet er i Himmerig;
Naar med denne Verden brydes,
Til Guds Bordet vi indbydes!

Billedfortegnelse:

1. Præstegaarden fra Nordporten	Forsiden
2. Kortskitse over Sejerø	Side 11
3. Sejerø Kirke	— 16
4. Udby Kirke fra Vejen	— 27
5. Udby Præstegaard	— 33
6. Laagen ind til Kirkegaarden	— 35
7. Grundtvigs-Linden	— 37
8. Hunden »Karo«	— 40
9. Marmortavlen paa Præstegaardens Væg mod Haven	— 44
10. Grundtvigs Moders Grav	— 49
11. Avnbøge-Alléen	— 56
12. Døren i Museet	— 69
13. Christiansborg Castle nær Accra	— 75
14. Indgang til Slavefængslerne, Christiansborg	— 77
15. Den gamle, danske Kirkegaard nær Christiansborg Castle	— 79

